

reconstructie

Herinrichting van het buitengebied van Salland en Twente

Deel III Toelichting

November 2003

Ontwerp-Reconstructieplan Salland - Twente

Deel III: Toelichting op ontwerp- Reconstructieplan en ontwerp - MER

November 2003

Inhoud

1	Inleiding	7
1.1	Rol van dit document	7
1.2	Leeswijzer	7
2	Visie en keuzen op hoofdlijnen van de deelplannen	9
2.1	Salland	9
2.1.1	Gebiedskwaliteiten	9
2.1.2	Kansen en knelpunten op hoofdlijnen	11
2.1.3	Streefbeeld	13
2.1.4	Aanpak op hoofdlijnen	20
2.1.5	Dilemma's en onopgeloste vragen	21
2.2	Zuidwest-Twente	21
2.2.1	Gebiedskwaliteiten	21
2.2.2	Visie	22
2.2.3	Streefbeeld	29
2.3	Noordoost-Twente	29
2.3.1	Gebiedskwaliteiten	29
2.3.2	Kansen, knelpunten en de opgaven op hoofdlijnen	30
2.3.3	Visie 2030	32
2.3.4	Streefbeeld 2015	34
2.3.5	Dilemma's	36
3	Veterinaire kwetsbaarheid	39
3.1	Hoofdlijnen	39
3.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	39
3.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	39
3.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	39
3.2	Beleid en referentie	40
3.2.1	Beleidscontext en beleidsdoel	40
3.2.2	Huidige situatie	40
3.2.3	Autonome ontwikkeling	40
4	Stankhinder	41
4.1	Hoofdlijnen	41
4.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	41
4.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	42
4.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	42
4.2	Beleid en referentie	43
4.2.1	Beleidscontext en beleidsdoelen	43
4.2.2	Huidige situatie	43
4.2.3	Autonome ontwikkeling	44

5	Ammoniak	45
5.1	Hoofdpijnen	45
5.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	45
5.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	46
5.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	46
5.2	Beleid en referentie	47
5.2.1	Beleidscontext en beleidsdoelen	47
5.2.2	Huidige situatie	48
5.2.3	Autonome ontwikkeling	49
6	Watersysteem	51
6.1	Hoofdpijnen	51
6.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	51
6.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	52
6.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	53
6.2	Beleid en referentie	54
6.2.1	Beleidscontext en beleidsdoel	54
6.2.2	Huidige situatie	55
6.2.3	Autonome ontwikkeling	57
7	Water- en bodemkwaliteit	59
7.1	Hoofdpijnen	59
7.1.1	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	60
7.1.2	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	61
7.2	Beleid en referentie	62
7.2.1	Beleidscontext en beleidsdoel	62
7.2.2	Huidige situatie	63
7.2.3	Autonome ontwikkeling	65
8	Natuur	67
8.1	Hoofdpijnen	67
8.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand	67
8.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	68
8.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	69
8.2	Beleid en referentie	70
8.2.1	Beleidscontext en beleidsdoelen	70
8.2.2	Huidige situatie	73
8.2.3	Autonome ontwikkeling	75

13.2	Beleid en referentie	133
13.2.1	Beleidscontext en beleidsdoelen	133
13.2.2	Huidige situatie	134
13.2.3	Autonome ontwikkeling	135
14	Monitoring en evaluatie	137

Bijlagen

Bijlage 1	Lijst van achtergronddocumenten
Bijlage 2	Verklarende woordenlijst
Bijlage 3	Tabellen aanwijzing sterlocaties

9	Landschap, cultuurhistorie en landgoederen	77
9.1	Hoofdpijnen	77
9.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	77
9.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	78
9.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	80
9.2	Beleid en referentie	81
9.2.1	Beleidscontext en beleidsdoelen	81
9.2.2	Huidige situatie	84
9.2.3	Autonome ontwikkeling	86
10	Landbouw	89
10.1	Hoofdpijnen	89
10.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	89
10.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	94
10.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	95
10.2	Beleid en referentie	97
10.2.1	Beleidscontext en beleidsdoelen	97
10.2.2	Huidige situatie	99
10.2.3	Autonome ontwikkeling	106
11	Recreatie en toerisme	111
11.1	Hoofdpijnen	111
11.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	111
11.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	112
11.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	113
11.2	Beleid en referentie	114
11.2.1	Beleidscontext en beleidsdoelen	114
11.2.2	Huidige situatie	115
11.2.3	Autonome ontwikkeling	119
12	Economische structuur	121
12.1	Hoofdpijnen	121
12.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	121
12.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	122
12.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	123
12.2	Beleid en referentie	124
12.2.1	Beleidscontext en beleidsdoelen	124
12.2.2	Huidige situatie	125
12.2.3	Autonome ontwikkeling	128
13	Sociale infrastructuur	131
13.1	Hoofdpijnen	131
13.1.1	Problematiek: wat is er aan de hand?	131
13.1.2	Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?	132
13.1.3	Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?	132

1 Inleiding

1.1 Rol van dit document

Dit deel III bevat belangrijke achtergrondinformatie voor de onderbouwing van zowel het ontwerp-reconstructieplan op hoofdlijnen (deel I) als het ontwerp-milieueffectrapport (MER) (deel II). De status van dit document, deel III, is tweeledig: het is onderdeel van het ontwerp-reconstructieplan én het is onderdeel van de ontwerp-MER. Omdat het (ontwerp) reconstructieplan MER-plichtig is, is er een MER opgesteld. Grote delen van de (achtergrond)informatie en onderbouwing voor het reconstructieplan en MER overlappen. Daarom is gekozen voor de volgende opbouw:

- deel I: Hoofdlijnen ontwerp-reconstructieplan;
- deel II: Hoofdrapport ontwerp-MER;
- deel III: Toelichting voor het ontwerp-reconstructieplan en ontwerp-MER.

Voor u ligt deel III. Het ontwerp-reconstructieplan is de combinatie van deel I én III, terwijl de ontwerp-MER bestaat uit deel II én III. De beide hoofddocumenten hebben als losstaande documenten geen formele status en gelden alleen in samenhang met de Toelichting als ontwerp-reconstructieplan respectievelijk ontwerp-MER. De belangrijkste en wettelijk noodzakelijke onderdelen van het reconstructieplan komen in deel I aan de orde - het gaat daarbij uiteraard om de hoofdlijnen. De wettelijk noodzakelijke onderdelen komen meer uitgebreid aan de orde in deel III. De delen I, II en III zijn opgesteld door de reconstructiecommissie Salland-Twente.

Dit deel III bevat ook een verklarende woordenlijst (bijlage 2) en een lijst van achtergronddocumenten (bijlage 1). In een afzonderlijke map Kaarten treft u twee kaarten aan: de streefbeeldkaart 2015 en de kaart reconstructiezonering intensieve veehouderij. De drie delen zijn gebaseerd op de drie deelplannen Salland, Noordoost-Twente en Zuidwest-Twente. Deze deelplannen kennen geen formele status. Zij zijn wel in te zien op het provinciehuis in Zwolle of bij gemeenten. Deze deelplannen bevatten ook de kaarten en figuren waarin naar verwezen wordt in hoofdstuk 2 (die kaarten en figuren treft u dus niet aan dit deel III).

1.2 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van dit deel III bevat de volledige hoofdstukken "Visie en keuzen op hoofdlijnen" van de deelplannen. In deel I, hoofdstuk 3 (Visie), treft u de hoofdlijnen daarvan aan. Vervolgens bevat deel III per thema een hoofdstuk met de volgende indeling.

1. Hoofdlijnen van probleemstelling, ambitie en aanpak.

De inhoud van deze hoofdlijnen is sterk gebaseerd op de inhoud van de deelplannen. Deze hoofdlijnen zijn een belangrijke schakel tussen de gedetailleerde deelplannen en het uiteindelijke deel I, het reconstructieplan op hoofdlijnen. Bij lezing en vergelijking van deel I en III kunnen er (geringe) verschillen bestaan. In dat geval is de inhoud van deel I leidend.

2. Beleid en referentie.

Per thema geeft deze paragraaf een overzicht van:

- *beleidscontext en beleidsdoel.* Wat zouden wij met reconstructie moeten bereiken, overeenkomstig vastgesteld en in ontwikkeling zijnd beleid van met name Rijk en provincie, bijvoorbeeld milieubeleidsplan, natuurbeleidsplan, waterhuishoudingsplan;
- *huidige situatie.* Een beschrijving van de huidige situatie voor de onderscheiden onderwerpen (doelen) per thema;
- *autonome ontwikkeling.* Welke toekomstige veranderingen zijn ten opzichte van de huidige te verwachten zonder reconstructie. De huidige situatie en autonome ontwikkeling samen noemen wij ook wel de "referentiesituatie" Vergelijking van de doelen met wat je hebt en krijgt zonder reconstructie (de referentiesituatie) is een belangrijk hulpmiddel bij het formuleren van de reconstructieopgave en het bepalen van de effecten van het reconstructieplan.

In het begin van de planvorming zijn beleid, huidige situatie en autonome ontwikkeling afzonderlijk beschreven per deelgebied (deelplan). In dit deel III is dat zo veel mogelijk samengevat naar één beschrijving voor heel Salland-Twente, waar nodig en mogelijk met onderscheid van gegevens per deelgebied. Specifieke beschrijvingen per deelgebied zijn afzonderlijk vermeld met behulp van de volgende kopjes.

- **Salland-Twente:** Beschrijving voor heel Salland-Twente.
- **Salland:** Beschrijving voor Salland
- **Zuidwest-Twente:** Beschrijving voor Zuidwest-Twente
- **Noordoost-Twente:** Beschrijving voor Noordoost-Twente.

De "probleemstelling" onder "hoofdpijnen" is mede gebaseerd op de beschrijving van de huidige situatie en autonome ontwikkeling. Enige overlap tussen die twee onderdelen is daarmee onvermijdelijk.

2 Visie en keuzen op hoofdlijnen van de deelplannen

2.1 Salland

2.1.1 Gebiedskwaliteiten

De doelen voor Salland zijn uitgewerkt door themagroepen en tijdens een workshop samengevoegd tot een geïntegreerd streefbeeld. Dit hoofdstuk bevat de toelichting op het streefbeeld dat de situatie schetst in 2015, na het uitvoeren van de reconstructie. In hoofdstuk 3 tot en met 13 staan de thema's nader uitgewerkt.

Omgevingskwaliteit

De beschrijving van de omgevingskwaliteit is ontleend aan de Cultuurhistorische schets van Overijssel en het Deelplan Landschap en Natuur reconstructie Salland. De landschapsecologische basis van grond en water in combinatie met cultuurhistorie zijn de kernkwaliteiten van Salland. De grote landschappelijk ordenende lijnen zijn de Sallandse Heuvelrug (die overigens zelf buiten het deelgebied Salland valt), de rivieren de IJssel, Vecht en Regge, en de van oost naar west lopende wateringen. Het watersysteem maakt dominant onderdeel uit van deze landschappelijke hoofdlijnen. Neerslag infiltreert op de hogere zandgebieden, stroomt door de zandige ondergrond, kwelt in lagere delen op en komt vervolgens via het oppervlaktewatersysteem tot afvoer. De IJssel en Vecht maken deel uit van grotere watersystemen, die voor een belangrijk deel buiten Salland liggen. De mens heeft, rekening houdend met de landschappelijke mogelijkheden, een bestaan opgebouwd en het landschap zijn huidige vorm gegeven met watergangen, wegen, cultuurgronden en nederzettingen.

In Salland is sprake van twee grote steden, Deventer en Zwolle, (buiten reconstructiegebied gelegen) die aan de rand van het gebied liggen. Daardoor bleef een omvangrijk, aaneengesloten landelijk gebied over, globaal omzoomd door de Sallandse Heuvelrug, de IJssel, de Dortherbeek in het zuiden.

De bewoning is ontstaan op de oeverwallen van de rivieren en op de flanken van de stuwwal en de hogere zandruggen in de dekzandvlakte. De oude ontginningen bestaan uit het rivierenlandschap en het essen- en kampenlandschap (zie figuur I.3, III.1 en III.2). Het rivierenlandschap heeft zich gevormd op de oeverwallen van de IJssel waar een samenhang zichtbaar is tussen wonen en intensieve landbouw op de wal en steeds extensiever grondgebruik richting de komgronden. Aan de IJssel is de Hanzestad Deventer ontstaan.

Op de hogere zandruggen ontstonden de essen als gevolg van eeuwenlange bemesting. De kleinere kamponginningen zijn van een latere ontstaansgeschiedenis en zijn veelal om een enkele nederzetting ontstaan. Op de voedselarme dekzandruggen ontstonden landgoederenzones. Deze kenmerken zich door hun kleinschalige en afwisselend karakter qua grondgebruik (akkers,

graslanden en bossen). Deze zones liggen ten noorden van Deventer van Bathmen tot Olst, van Windesheim via Heino en Raalte naar Wijhe en langs de Vecht.

In de 12^e eeuw werd begonnen met het graven van weteringen om de afwatering te reguleren en te zorgen voor bevoeiing. Het water van de hogere zandgronden werd via de lagere gronden geleid om deze vruchtbaarder te maken. De weteringen hangen als natte dooradering sterk samen met bevoeiingsvelden en markengrenzen. De marken zijn tot de 19^e eeuw de bestuurlijke macht geweest in het landelijk gebied en zijn nog terug te vinden in het huidige landschap. Het unieke karakter van de weteringen laat zich vangen in een eigen landschapstype: het weteringenlandschap.

In de lagere vlakte ten noorden van Ommen liggen de jonge heide- en veenontginningen. Deze zijn veel grootschaliger en opener dan de oudere ontginningen. Tussen de Sallandse Heuvelrug en het weteringen landschap komt een mozaïek van jonge ontginningen en essen- en kampenontginningen voor. Deze landschappelijke eenheden zijn nog goed herkenbaar en geven Salland een eigen identiteit. Hoewel door menselijk ingrijpen de typische verschillen afnemen, beschouwen wij de landschapstypen als een kernkwaliteit die een solide basis vormt voor de beoogde integrale gebiedsontwikkelingen.

Belangrijke kernkwaliteiten van Salland zijn de bestaande natuurgebieden. Deze bevinden zich langs de IJssel, het Vechtdal en de aanliggende bosgebieden, het landgoederengebied te noorden van Deventer, Oesterzaad, Gooiermars, de Bannink, Landgoed Schoonheten, Pleeegsterweide-Boetelerveld, het Landgoed Rozendael, Landgoed 't Reelaer en de Archemerberg. Daarnaast bevinden zich in Salland nog enkele goede weidevogelgebieden: Laag Zuthem, Wijnvoorden, Damhoek, Lemelerveld, Schanenbroek en Fliermaten

Het identiteitsbeeld is gebaseerd op de abiotische, biotische en antropogene componenten en geeft een inzicht in de ontstaansgeschiedenis van Salland. Dit beeld geeft de visie voor de lange termijn weer en wij gebruiken het voor het maken van keuzes voor de planperiode. Keuzes tijdens de planperiode passen daardoor in een lange termijn visie en staan daardoor *wensen* voor de lange termijn niet in de weg. In het Identiteitsbeeld heeft water als ordenend principe een plek gekregen en is als een van de kernkwaliteiten van Salland op hoofdlijnen vormgevend aan een ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie.

Sociaal-economische kwaliteit

Van oudsher hebben de Hanzesteden Deventer, Ommen en Zwolle in belangrijke mate gezorgd voor ontwikkeling en welvaart in het gebied. De rivieren en Hanzewegen droegen bij aan het functioneren van de Hanze, een Noordeuropees handelsnetwerk. Inmiddels hebben zij een rijke cultuurhistorie die veel mensen aanspreekt. Naast de steden kennen wij in Salland enkele grotere verdedigingswerken uit verschillende perioden namelijk de Ommerschans en de IJssellinie waarvan de laatste overigens volledig is geïntegreerd in het landschap.

In het landelijk middengebied ontwikkelde zich de landbouw met Raalte als regionaal centrum. Juist de landbouw gaf invulling aan de kwaliteiten van bodem en water waardoor landschappelijke identiteiten zichtbaar werden. Deze bedrijfstak vormde in belangrijke mate de basis voor de ontwikkeling van dorpen en buurtschappen waarvan Beerze en Vilsteren een beschermd dorpsgezicht hebben. Kenmerkend voor Salland zijn de verschillen tussen de gebieden. Ten

noorden van Deventer vormt de landbouw een vitaal onderdeel van de landgoederen en het besloten landschap. De omgeving van Bathmen is een onderdeel van een veel groter open gebied dat zich uitstrekt naar Lochem en Holten. Salland-midden is relatief open met goed ontwikkelde melkveehouderijen tussen Raalte, Olst en Wijhe, terwijl tussen de Sallandse Heuvelrug en Raalte zich in de loop der jaren een vitale intensieve veehouderij heeft ontwikkeld met varkens en pluimvee. In het noorden van Salland valt een duidelijk verschil tussen Ommen-noord en Ommen-zuid waar te nemen. Ommen-noord is een open gebied met melkveehouderijen en intensieve veehouderijen, terwijl het zuidelijk deel van Ommen gekenschetst wordt door hoge natuur- en landschapswaarden, verweven met agrarische bedrijven.

Landbouw is een belangrijke economische en sociale drager van het landelijk gebied waarop de voorzieningen in de dorpen en de buurtschappen gebaseerd zijn. Over het algemeen hebben deze dorpen en buurtschappen een redelijk voorzieningenniveau. Een "nieuwe" groep plattelanders zijn de stedelingen die sinds circa 1970 het landelijk gebied massaal bevolkten. Eerst als bewoners van de bedrijfsgebouwen van de kleine stoppende bedrijven, later ook als gebruiker van woon/werklocaties. Aan deze ontwikkeling kleven positieve kanten als het herstel van cultuurhistorische waardevolle agrarische gebouwen, maar ook met negatieve kanten door ongewenste bedrijfsontwikkelingen. Verder leiden de functies landbouw en wonen soms tot spanningen vanwege de verschillende belangen. Qua industrie hebben Deventer, Zwolle en Raalte zich ontwikkeld en bieden daardoor emplooi aan veel mensen die in de dorpen en buurtschappen wonen. Ook Olst en Wijhe hebben een belangrijk aanbod van werkgelegenheid.

Aan de andere kant bestaat er ook een omvangrijke niet-agrarische bedrijvigheid op het platteland van Salland. Ieder dorp en buurtschap heeft wel een of meerdere bedrijven die een belangrijke bijdrage leveren aan de economische leefbaarheid van de kernen. Het past ook bij het karakter van de inwoners van Salland: ambacht en nijverheid worden makkelijk opgepakt en, willens of wetens, ontstaan er bedrijven die vaak de schaal van de locatie zijn overstegen. Door de komst van A1 is het gebied aan de zuidzijde goed ontsloten met aansluitend een provinciale weg die het gebied in noord-zuid richting doorkruist. De verbinding Zwolle–Almeelo vormt een infrastructureel knelpunt.

Met name langs de Vecht ontstond na de tweede wereldoorlog een belangrijke recreatieve bedrijfstak, die bijdraagt aan de sociaal economische kwaliteit. Deventer en omstreken heeft grote dagrecreatieve kwaliteiten vanwege de cultuurhistorische waarden, sport en het bezoek aan het buitengebied. Ook elders in Salland vinden inmiddels initiatieven plaats om het recreatieve en toeristische product te ontwikkelen, bijvoorbeeld als tweede tak op de agrarische bedrijven. De rust en ruimte van Salland voorziet in een belangrijke behoefte van veel recreanten, maar ook als uitloophouding voor de bewoners vanuit de steden en dorpen.

2.1.2 Kansen en knelpunten op hoofdlijnen

Er valt veel te doen in Salland. Wij moeten een groot aantal problemen oplossen met betrekking tot landbouw, milieu, natuur en landschap en recreatie en toerisme. Maar dat is niet alleen een kwestie van geld. Er is een duidelijk verband tussen het oplossen van de genoemde problemen en het creëren van nieuwe kansen. Soms gaat de kost voor de baat uit, maar in veel gevallen is het ook mogelijk om werk met werk te maken. Daarbij denken wij aan de rood voor rood constructies,

rood voor groen en blauw voor groen, waarbij wij groene functies financieren vanuit nieuwe rode functies of laten meeliften met waterbouwkundige projecten. Het is de kunst om met de vele partijen tot een productieve samenwerking te komen en elkaars belangen te (h)erkennen.

De sociaal-economische ontwikkeling baart zorgen. Binnen de agrarische sector wordt een verdere sterke afname voorzien van het aantal bedrijven en vermindering van de landbouwafhankelijke werkgelegenheid. Een groot deel van de grondgebonden agrarische bedrijven heeft onvoldoende financiële veerkracht om te investeren in de gewenste verbetering van de milieukwaliteit. De aankoop van de hiervoor benodigde grond of het verkleinen van de veestapel zal leiden tot hogere productiekosten die naar verwachting niet worden goedge maakt door hogere opbrengst. Kleine intensieve veehouderijen zullen moeten investeren in een betere huisvesting en milieuknelpunten, die eveneens door schaalvergroting moet worden bereikt. Ook voor deze bedrijven zal de financiële polsstok in veel gevallen te kort zijn.

Recreatie en toerisme ervaren ook knelpunten. De sector heeft nu een goede positie in Ommen en Deventer, maar vraagt om extra ruimte. In het algemeen zou zij veel meer kunnen betekenen voor Salland als geheel. Zeker de sociaal-economische impact kan duidelijk groter zijn dan nu het geval is. Door het oplossen van een aantal knelpunten op het gebied van kwaliteit, productdifferentiatie, routestructuren en promotie is het mogelijk een slag te maken die bijdraagt aan het scheppen van voorwaarden die nodig zijn om de regio een nieuwe economische impuls te geven vanuit de recreatief-toeristische sector. Een voorwaarde hiervoor is het oplossen van het ruimtetekort bij verschillende recreatiebedrijven.

Water is een belangrijk item. De meest in het oog springende knelpunten zijn de verdroging, veiligheid en de kwaliteit. Er zijn grote inspanningen nodig om de verdroging tegen te gaan waarbij een belangrijke taak is weggelegd voor de waterschappen, samen met de andere actoren. Voor het opvangen van hogere waterstanden is het gewenst tijdig maatregelen te nemen om de veiligheid van mens en dier te waarborgen. Verder is het ongewenst om te bouwen op risicovolle locaties die bij extreem hoge waterstanden dreigen te overstromen. Milieutechnisch is het terugdringen van de uitstoot van ammoniak en bestrijdingsmiddelen nodig. Een goede watervoorziening en een verbeterde kwaliteit is een fantastische opsteker voor de functies natuur en landschap maar ook voor de landbouw en drinkwaterwinning. Het werken aan de watergangen is ook van belang voor de veiligheid bij extreem hoge waterstanden. Drinkwaterwinningen zijn duurzaam. De bijdrage van waterwinning aan verdroging van natuurgebieden is minimaal. De functie drinkwaterwinning wordt zo veel mogelijk gecombineerd met natuur, milieuvriendelijke vormen van landbouw en extensieve recreatie. Drinkwaterwinningen functioneren zodanig dat zij meerwaarde bieden voor hun omgeving.

De natuurontwikkeling gaat niet zo snel als de bedoeling is. Voor de natuur is samenhang van natuurgebieden essentieel, zodat soorten een groot, gevarieerd leefgebied hebben en kunnen migreren. De processen die wij in het kader van de reconstructie kunnen uitvoeren bieden goede kansen om in samenhang met andere functies de natuur te versterken. Allereerst zijn er mogelijkheden om de aanleg van nieuwe natuur te versnellen, bijvoorbeeld door uitruil van gronden. Verder is het mogelijk om de natuur minder te belasten met depositie van ammoniak, zodat groeiomstandigheden ontstaan die voor veel flora gewenst is.

Landschap en cultuurhistorie staan vooral onder druk door de vele ruimtelijke ontwikkelingen en sluipend verdwijnen belangrijke waarden. Daardoor is sprake van een devaluatie van deze waarden. Met behulp van de reconstructie willen wij inzetten op het behoud en het herstel van landschappelijke en cultuurhistorische waarden, opdat zij een bijdrage blijven leveren aan een aantrekkelijke woon- en werkomgeving. Toepassing van de Ontwikkelingsgerichte Landschapsstrategie biedt hierbij nieuwe kansen. In deze strategie worden nieuwe ontwikkelingen aangegrepen om de landschappelijke kwaliteit te verbeteren. Dit kan zowel versterking als vernieuwing betekenen.

2.1.3 Streefbeeld

Het streefbeeld bevat onzes inziens realistische ideeën en is een opmaat voor hoofdstuk 3 tot en met 13 waar wij per thema een nadere uitwerking geven. Allereerst schetsen wij de visie op de ontwikkeling van het gebied als geheel en daarna volgt een toelichting op de situatie aan het einde van de planperiode in 2015, zoals weergegeven op het streefbeeld. Het streefbeeld van Salland is opgenomen in deze streefbeeldkaart voor geheel Salland-Twente (figuur I.9 in deel I en kaart I.1 in de afzonderlijke map Kaarten).

Voor de gewenste ontwikkeling van Salland vormen de kernkwaliteiten (zie identiteitsbeeld) en de kansen en knelpunten een belangrijk vertrekpunt. Hieruit komt naar voren dat in Salland behoefte is aan het verbeteren van de identiteit van het gebied en in samenhang daarmee het vinden van nieuwe economische impulsen. Bij deze strategie ontstaat wel de vraag: "Wat is er het eerste, de kip of het ei?" Kunnen wij het gebied een impuls geven en vervolgens de economische basis verbeteren, of is de economische basis nodig voor de verbetering van het gebied? Op grond van de huidige inzichten menen wij dat er behoefte bestaat aan ontwikkelingen die passen bij de streek en aansluiten bij het draagvlak van het landschap. Bij de uitwerking van het plan willen wij daarom de omgevingskwaliteiten versterken in samenhang met de sociaal/economische impulsen.

De bestaande waarden van de kernkwaliteiten zoals natuur en landschap, cultuurhistorie, water en bodem en recreatie willen wij dus veiligstellen en verbeteren zoals staat aangegeven op het Streefbeeld Salland 2015. De kernkwaliteiten gaan dienen als drager voor het ontwikkelen van nieuw elan en het verder formuleren van de ambities die nodig zijn om nieuwe economische dragers ruggensteun te geven en zo een bredere basis te leggen voor het leefbaar houden van het platteland. Daarbij zal altijd sprake zijn van een wisselwerking tussen verbeteren van de kernkwaliteiten en de sociaal/economische impulsen.

Het platteland van Salland heeft als kwaliteiten rust, ruimte, wonen en gepaste bedrijvigheid, waar geld wordt verdiend maar waar wij allen ook geld voor over hebben. Deze kwaliteiten dienen als sturing voor de positie van Salland in groter verband, als verlengstuk van de stad –Nederland Parkstad- en de overloop uit het westen.

Er is ruggensteun nodig voor de agrarische sector als belangrijke economische drager van het platteland en beheerder van het cultuurlandschap. De visie mikt op het versterken van de sector door schaalvergroting waar het kan en verbreding waar het nodig is. De bestaande bedrijfseconomische kwaliteit en de externe factoren van de bedrijven zoals landschap, natuur en

water bepalen daarbij in hoge mate welke koers op bedrijfsniveau kan worden gekozen. Het realiseren van de milieudoelstellingen vormen hiervan een integraal onderdeel.

Als geschikte nieuwe economische impulsen komen de volgende ambities naar voren:

- ontwikkelen van het economisch belang van (ambachtelijke) dienstverlening;
- ontwikkelen van enkele bedrijvenlocaties met goede digitale infrastructuur op basis van een heldere analyse;
- benutten recreatieve en toeristische waarden van natuur, landschap, cultuurhistorie en agrarisch gebied. (Zo wordt "andere sectoren" tastbaarder, bovendien is het niet alleen integreren, maar ook gebruik maken van.);
- benutten vrijkomende agrarische bebouwing;
- ontwikkelen en toepassen woonvisie voor het reguleren van nieuwe woonvormen, met toepassen van financieringsconstructies zoals rood voor rood, rood voor blauw en rood voor groen;
- inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen, het aanbieden van verschillende zorgvormen die anticiperen op vragen die voortkomen uit de veranderde bevolkingssamenstelling;
- inzetten van agrarisch natuurbeheer door middel van een duurzaam vergoedingensysteem.

Op het Streefbeeld Salland 2015 geven wij de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen aan. Bij het bepalen van deze eindsituatie is nadrukkelijk uitgegaan van de kernkwaliteiten van het gebied en het versterken van die kwaliteiten. Vervolgens is vooral vanuit kansen van de verschillende sectoren geredeneerd, waarbij zo veel mogelijk is ingezet op combinaties van verschillende wensen en opgaven. Aspecten van duurzaamheid, kwaliteit en watersysteem zijn daarbij belangrijke dragers.

Het identiteitsbeeld (landschapsecologische typering) heeft per deelgebied veel bijgedragen om een streefbeeld te maken. Zie figuren I.3 (deel I) en III.1 en III.2 achterin dit deel. Er zijn maximaal twee hoofdaccenten aangeduid, in combinatie met een of meer nevenaccenten. Via een hoofdaccent geven wij aan wat meest gewenste ontwikkelingsrichting is, rekening houdend met eventuele nevenaccenten. Een nevenaccent is ondergeschikt aan een hoofdaccent, maar kan de ontwikkeling van een hoofdaccent wel ondersteunen.

De onderstaande tekst schetst het streefbeeld zoals wij ons dat in 2015 voorstellen.

Deventer en omgeving

Het gebied Deventer kent als kernkwaliteiten variatie, verweving van veel functies en een aantrekkelijke visueel ruimtelijk beeld onder andere op de Landgoederen Bannink, Gooiermars en 't Oostermaet. Een belangrijke leidraad is de geplande PEHS waarin de natuur prevaleert. De economische kracht van de landbouwbedrijven is behouden en hersteld, in combinatie met nevenactiviteiten. De bedrijven houden rekening met het kleinschaligheid van het landschap en dragen bij aan de vitaliteit van de landgoederen door nieuwe functies op landgoederen, de productie van streekproducten en nieuwe diensten. Ook de landgoederen kunnen deze ontwikkeling aangrijpen om hun economisch draagvlak te versterken. Het streefbeeld voor het gebied bestaat daarom uit de hoofdaccenten grondgebonden landbouw met natuur en landschap, water en cultuurhistorie. Recreatieve structuren langs en in natuurgebieden voor wandelen en dergelijke krijgen een zonering waarbij rekening wordt gehouden met waardevolle natuur.

De ruimtelijke kwaliteit is versterkt waarbij de accenten liggen op:

- het zichtbaar maken van de watersystemen en met name de weteringen, in samenhang met cultuurhistorie van de Hanzestad en bijvoorbeeld de IJssellinie;
- het ontwikkelen van boeiender overgangen van de stad naar het landelijk gebied met het leggen van een relatie tussen stad en land waardoor ruimtelijk een soort vingerstructuur ontstaat;
- het versterken van de identiteit van oude en nieuwe woonlocaties zoals de dorpen rond Deventer en de buurtschappen;
- het versterken van de functies van landschap en natuur met een samenhang tussen de omvangrijke bosgebieden, de watersystemen, cultuurhistorie en landschapszorg. Langs de Zandwetering en de Soestwetering is in het kader van WB21 waterberging gerealiseerd, exclusief de inspanningen van de waterschappen Velt en Vecht en Rijn en IJssel. In de ontwikkelingen langs de Zandwetering staan mens en natuur meer centraal en langs de Soestwetering gaat het om de samenhang met landbouw;
- verbinden van de landgoederengebieden door middel van een oost-west corridor in combinatie met de herinrichting van de Zandwetering;
- duurzame inpassing van de winningen bij Diepenveen en Schalkhaar in combinatie met wonen, waarbij het stap-vooruit principe leidend is;
- ontwikkelen van lokale bedrijvigheid bij Lettele ten behoeve van een grotere leefbaarheid;
- ontwikkelen kwaliteitswater bij Gooiermars en Bannink in samenhang met de gewenste nieuwe natuur langs de Zandwetering, bij Kranenkamp, Reutekolk en Hoenlo;
- initiatieven om een Kulturhus te ontwikkelen bij Colmschate en Okkenbroek;
- realiseren van een varkensvrije zone langs de IJssel.

De recreatiemogelijkheden van de inwoners van Deventer zijn sterk verbeterd door de ontwikkeling van het nieuwe stadspark dat langs de Zandwetering is ontstaan. De verbindingen van Deventer naar het omliggende landelijke gebied zijn kwalitatief en kwantitatief verbeterd, onder meer langs de IJssel, de weteringen en het Overijssels Kanaal. Rond de stad is een aantrekkelijk netwerk ontstaan voor wandelaars, fietsers, skeelers, ruiters en kanovaarders. Het overzicht van het routeaanbod is verbeterd, onder meer door thematisering en een vernieuwde vorm van toeristische bewegwijzering. Op diverse agrarische bedrijven en landgoederen zijn uiteenlopende, nieuwe overnachtingsmogelijkheden ontwikkeld die een zeer goede kwaliteit bieden, zoals boerderijkamers en een landschapscamping. Ondernemers zijn hiertoe gestimuleerd en hebben ondersteuning gekregen bij deze ontwikkeling. De ontwikkelingen passen binnen het marketingconcept dat voor de regio Salland is ontwikkeld. Het vormt een belangrijk instrument voor de productontwikkeling en promotie van de vele potenties die in het gebied liggen.

Ten zuiden en ten oosten van de kern Bathmen strekt zich een grootschalig gebied uit met landschappelijke waarden en met ruimte voor grondgebonden veehouderij en enkele gebieden met intensieve veehouderij. Vanwege burgerbebouwing en landgoederen zijn er beperkte mogelijkheden voor nieuwvestiging van intensieve veehouderij. Ook benutten wij de kracht van de A1 als economische impuls (wonen en werken).

Langs de Dortherbeek treffen wij waarden aan op het gebied van natuur en waterretentie, terwijl langs de Schipbeek het accent op waterretentie met recreatie ligt. Er groeit bijvoorbeeld een moerasbos dat tevens dient als geluidsscherm langs de A1 met enkele tientallen hectares retentie. Langs deze beken is het nevenaccent landschap/cultuurhistorie van belang. In het gebied zijn er reële mogelijkheden ter versterking van verblijfs- en dagrecreatie, onder andere als impuls voor de

verbreding van de landbouw. Voor de natuur komt er een verbinding tussen de Goolermars en het Landgoed Oxe met een duidelijke versterking van de landschappelijke structuren.

Langs de IJssel (uiterwaarden) treffen wij de beoogde natuurwaarden aan met als nevenfuncties recreatie en landschap. Op enkele plaatsen blijft er ruimte voor grondgebonden veehouderij. Het streefbeeld van de IJssel is een dynamische rivier met uiterwaarden bestaande uit riviergebonden natuur waaraan de landbouw ondergeschikt is, afhankelijk van de natuurdoelen en versterking van het landschap en in samenhang met extra waterberging. Daarbij is de kwaliteit van het water in de kleigaten verbeterd. De recreatie bestaat uit extensief medegebruik aan de hand van een zonering. Deze zonering van het gebied zorgt daarom voor rust op een aantal plekken, maar ook voor plekken waar het recreatieve medegebruik intensiever kan zijn zoals bij nieuwe aanlegplaatsen in de omgeving van Deventer, Olst en Wijhe. Verder liggen er verbindingen naar het binnendijks gebied, waaronder de landgoederen. De natuurdoelen zijn gerealiseerd door het vergroten van het areaal, mede omdat er grond vrijgekomen is van stoppende boeren als gevolg van de MKZ. Door aanpassing van de uiterwaarden zijn de juiste voorwaarden geschapen om de gewenste natuurkwaliteit te realiseren. Hierbij houden wij rekening met de mogelijke gevolgen voor het binnendijks gebied. De IJsselzone is een verwevingsgebied binnen het winterbed en fungeert tezamen met nog enkele aangrenzende gebieden als varkensvrije zone. In 2015 is het Olasfaterrein gesaneerd.

Raalte en omgeving

Oostelijk van Wijhe ligt het accent op de landbouw met grondgebonden veehouderijen gericht op de productiemarkt. De grootschalige ruimtes vormen de basis voor de landbouwbedrijven die groeien naar een bedrijfsomvang met voldoende basis voor een duurzaam bestaan, eventueel in combinatie met agrarisch natuurbeheer langs de weteringen. Bovendien bieden grote delen van dit gebied ten oosten van Wijhe mogelijkheden voor het vestigen van intensieve veehouderijen. In de rest van het gebied, met name het noorden, is dit niet mogelijk vanwege de gewenste openheid en rust voor weidevogels en Boerhaar vanwege de drinkwaterwinning. Langs de Zandwetering en Soestwetering liggen retentiegebieden met lokale natuurverbindingen. Het verwevingsgebied Lierder- en Molenbroek is een open en nat weidevogelgebied met hoge natuurwaarden. Hier ligt ook de robuuste verbinding tussen de Veluwe en Drenthe. De inrichting van deze verbinding is afgestemd op het open en natte karakter van dit gebied. Voor de recreatie is bij Olst een nieuwe locatie ontwikkeld met daarbij nieuwe routestructuren die de landgoederen en de verblijfsrecreatie bij Boskamp beter ontsluiten.

Oostelijk van Broekland en Wesepe treffen wij een grootschalig gebied aan met rond Wesepe een kleinschaliger enkenlandschap. Alleen ten zuiden van de Pleegsterenk zijn mogelijkheden voor het vestigen van intensieve veehouderij, omdat elders in het gebied belemmeringen bestaan vanwege de vele burgerbebouwing en de daarmee samenhangende stankgehinderden, landschap, de natuur bij Schoonheten en het landschap bij de Grote Voedgraven. In de rest van het gebied kan de intensieve veehouderij wel groeien evenals de grondgebonden veehouderij. Schaalvergroting is hier de gewenste strategie die leidt tot duurzame landbouw. Rond Wesepe liggen mogelijkheden voor kleinschalig werken in de vrijkomende agrarische bebouwing in samenhang met herstel van de cultuurhistorische waarden van het landschap. In de dalvormige laagte van de Grote Voedgraven zijn mogelijkheden voor grootschalige grondgebonden veehouderij, eventueel met bijzondere functies als waterberging, landschap en natuur en recreatie en een verbinding tussen Heeten, Schoonheten en het Boetelerveld. Hiervoor is een zekere scheiding van functies nodig

waarbij de Grote Vloedgraven mogelijk nog een landbouwkundig en recreatief medegebruik kan krijgen. Verder heeft hier een ontwikkeling van nieuwe natuur als impuls bijgedragen aan de ontwikkeling van het gebied, onder andere in samenhang met het Landgoed Zonnenbergen en de Bleershorst. Voor de winning Boerhaar is er een nauwe relatie tussen duurzame landbouw en de bescherming van het drinkwater. Het vormt een recreatieve stapsteen in de gewenste oost-west verbinding. Raalte is nadrukkelijker betrokken in het recreatieve netwerk van Salland. Belangrijke dragers daarvan zijn de weteringen, het Overijssels Kanaal en de landgoederen.

In Raalte-Noord ligt het accent op landschap bij de landgoederenzone en op recreatie en in mindere mate op verbrede landbouw. Motieven hiervoor zijn de potenties in het gebied voor recreatie en de beperkte mogelijkheden voor landbouw. Een en ander in samenhang met de behoefte aan de stedelijke uitloop vanuit Raalte. Recreatie zal daardoor een veel grotere rol gaan spelen. Het Relaeer maakt onderdeel uit van de recreatieve verbinding die tussen Raalte en de IJssel wordt ontwikkeld. De verbinding loopt onder andere langs de Oosterbroekswaterleiding die later overgaat in de Raalter Wetering. Belangrijke items aan de route zijn de zandwinning bij het Hooge Broek, en de kwaliteiten bij Krieghuusbelten, 't Reelaer en het Nijenhuis. Daarmee hebben wij een gevarieerde aaneenschakeling van de dagrecreatie, verblijfsrecreatie, natuur bij Hooge Broek, Knapenveld en Raalterwold, cultuurhistorie en landschappelijke kwaliteit. Landbouw en landgoederen hebben deze kans opgepakt, onder andere door het ontwikkelen van inpandige recreatie¹. Binnen de kaders van de pilot Raalte-Noord wordt gestreefd naar gefaseerde realisatie van de inpassing van de zandwinlocatie aan de Krieghuusweg voor dagrecreatie en landschap. Bestaande verblijfsrecreatiebedrijven zijn gelegaliseerd en vervullen een belangrijke rol voor de inwoners uit de regio, maar betekenen ook een stimulans voor de recreatiebedrijven in de directe omgeving. Voor de landbouw in het gebied liggen de mogelijkheden in grondgebonden landbouw, die bestaat uit nevenberoepsbedrijven in combinatie met de kwaliteiten van de landgoederen en de kleinschalige structuur langs het Overijssels kanaal. De bestaande intensieve veehouderijen zijn milieutechnisch en landschappelijk ingepast. In het kader van de pilot is ook de inpassing van de intensieve veehouderij aan de orde.

De kleine stations van Raalte en Ommen vormen een kristallisatiepunt dat impulsen geeft aan de toegankelijkheid van het gebied. De samenhang met stations van Heino en Dalfsen en het bezoekerscentrum ligt voor de hand.

Bij Lemelerveld ligt het accent op grondgebonden veehouderij en (beperkte mogelijkheden voor intensieve veehouderijen. Bij Lemele op grondgebonden veehouderij die zich ontwikkelt tot duurzame bedrijven passend binnen de gebiedsspecifieke kaders. Deze kaders zijn de stuwwal bij Lemele, de natuurlijkheid van de Regge, en het natte gebied met waterberging tegen de Vlierwaterleiding, die door versterking aan waarde winnen. Zij bepalen de ontwikkelingsmogelijkheden voor de nieuwvestiging van intensieve veehouderijen, die daardoor beperkt blijft tot een gebied bij de Grensweg. Daar kunnen bedrijven uitbreiden op nieuwe aangrenzende bouwlocaties, rekening houdend met het Luttenbergerven, de voor verzuringsgevoelige gebieden ten noorden van dit gebied en de ontwikkelingsmogelijkheden in het aangrenzende gebied van Zuidwest-Twente. Ten noorden van Lemelerveld en rond Lemele zijn stank, water en de habitatrichtlijn beperkend en er is daarom geen ruimte voor ontwikkeling van intensieve veehouderij. Daarom kiezen wij hier voor grondgebonden landbouw.

¹ Bijvoorbeeld appartementen in bestaande bebouwing

In het hele gebied kan de landbouw zich verder ontwikkelen als verbrede en extensieve landbouw. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor de verdere ontwikkeling van verblijfsrecreatie bij Lemele en het ontwikkelen van het recreatieve netwerk. Het verbeterde landschap bij Lemele en langs de Regge draagt hieraan bij.

Bij Luttenberg ligt het accent op landschap met extensieve grondgebonden landbouw en als nevenfuncties water- en weidevogelbeheer in het kwelgebied Het Schanenbroek. Hier is geen inplaatsing van intensieve veehouderij mogelijk vanwege de gewenste openheid voor weidevogels. Het gebied ten westen en zuiden van Luttenberg is droog en uitspoelingsgevoelig maar hier is wel inplaatsing van intensieve veehouderij mogelijk mits de afvoer van mest plaatsvindt. De grondgebonden veehouderij zal hier om deze redenen extensiveren. De watergang door Linderte is aangemerkt als belevingswater en heeft een functie voor natuur en recreatie. Het landschap heeft een open structuur als contrast ten opzichte van de heuvelrug, terwijl er ten behoeve van de recreatie een verbinding naar de Sallandse Heuvelrug is, evenals langs de Eskamper wetering en het Overijssels kanaal.

De omgeving van Heeten, Boetelerveld en Okkenbroek is zeer gevarieerd met landschappelijk waardevolle en minder waardevolle delen. In een groot gebied ten zuiden en oosten van Heeten is nieuwvestiging van intensieve veehouderijen mogelijk, met aandacht voor het versterken van de landschappelijk kwaliteit. In de andere delen is alleen ontwikkeling en dus geen nieuwvestiging van intensieve veehouderij aan de orde vanwege landschappelijke waarden, stankgehinderden, grondwaterbescherming. Rond Schoonheten en Pleegsterweiden ligt het accent op het versterken van de hoogwaardige natuurfuncties en met name het vasthouden van water in het kwelgebied Pleegsterweiden, zo mogelijk met bloemrijke graslanden. Voor het Boetelerveld ontstaat in het kader van het waterinlaatplan Luttenberg een zeer lokale "tegendruk" door grondwaterspiegelverhoging zodat het gebied minder makkelijk leeg toopt. Voor de omgeving heeft deze druk niet tot grondwaterstandverhoging geleid.

Er is gewerkt aan het ontwikkelen van aantrekkelijke recreatieve oost-west verbindingen langs de Soestwetering, Grote Vloedgraven en de Raalter wetering. Deze verbinden de Sallandse Heuvelrug en de IJssel en kruisen de noord-zuid verbinding langs het Overijssels kanaal. Op die manier worden de mogelijkheden voor wandelaars en fietsers uitgebreid. Langs het kanaal zijn enkele knooppunten gerealiseerd, gekoppeld aan horeca en cultuurhistorie en treffen wij nieuwe voorzieningen aan bij de landgoederen, maar ook boerderijen met horeca, kleinschalige dagattracties en cultuurhistorie. De verbinding, die wij ten zuiden van Raalte voorstellen, rijgt enkele kleine kernen en het Landgoed Schoonheten aaneen van de Sallandse heuvelrug naar de IJssel en biedt een aantrekkelijke wisselwerking tussen stad en land. Daarmee biedt de visie kansen aan de aangrenzende grondeigenaren om naast de huidige functionaliteit nieuwe functies aan te bieden, bijvoorbeeld op het gebied van recreatie en toerisme of land- en tuinbouwproducten. Een extra dimensie is het aanbod van arrangementen om het aanbod te vergroten en aantrekkelijker te maken. Daarmee wordt recreatie een tweede economische drager in het gebied.

Ommen en omgeving

Ommen_Noord is in 2015 overwegend een landbouwgebied met zowel melkveehouderijen als intensieve veehouderijen. Het westelijk deel bevat voornamelijk intensieve veehouderijen en grondgebonden landbouwbedrijven en is al behoorlijk bezet. Voor intensieve veehouderij zoeken

wij hier naar locaties voor nieuwvestiging. Ook is uitbreiding van bestaande bedrijven mogelijk om de bestaande landbouw ontwikkelingskansen te geven. Door het gebied gaat een ecologische verbindingzone naar het noorden die in de toekomst een verweving van natuur, landschap en verbrede landbouw krijgt. De robuuste verbinding naar Drenthe, biedt op termijn mogelijkheden voor: drinkwaterwinning, het nieuwe Landgoed "De Plantage", dagrecreatie en de recreatieve verbinding naar het dal van de Reest, aansluitend op de Drentse infrastructuur, versterken van de waarden van de Ommerschans. In de zone is alleen ruimte voor extensieve grondgebonden landbouw. Bij Varsen is de landschappelijke kwaliteit van het oude cultuurlandschap versterkt.

Het oostelijk deel van het gebied bevat voornamelijk grondgebonden landbouw en enkele intensieve veehouderijen. Hier is vanwege die situatie ruimte om in het noordwestelijk deel van het gebied enkele intensieve veehouderijen in te plaatsen, rekening houdend met de afstand tot de aangewezen gebieden die onder de habitatrictlijn vallen en in combinatie met waterretentie. Het grootste deel van Ommen-Zuid is ecologische hoofdstructuur en laat zich kenmerken vanwege de hoge waarden van natuur, landschap, cultuurhistorie en verblijfs- en dagrecreatie. Landbouw treffen wij aan in de vorm van grondgebonden landbouw in de dalen van de Vecht en de Regge met soms een tak intensieve veehouderij. Verder komen enkele gespecialiseerde intensieve veehouderijen voor langs de Vecht. De hoofdkeuze voor het gebied valt op de thema's natuur, landschap en water vanwege de huidige waarden en al bestaande richtlijnen voor natuurbescherming. Daarnaast vormen landbouw en recreatie belangrijke dragers voor de vitaliteit van het gebied en voor de financiële basis van de landgoederen.

De Vecht heeft zich voor een belangrijk deel kunnen ontwikkelen tot een dynamisch riviersysteem. Zowel de winterbedden van de Vecht als de Regge bieden een substantiële bijdrage aan het bergen van water. Daarvoor vindt in het winterbed een omvorming plaats van de laaggelegen gronden tot natuurgebied, te beheren door de agrariërs en natuurbeherende organisaties. Bovenstrooms van Ommen zal de Vecht een dynamische rivier worden waar natuurlijke processen als sedimentatie en erosie kunnen plaatsvinden. Overigens kan de erosie in dit vak ook benedenstrooms tot sedimentatie leiden. Door de verondieping zal het vak boven Ommen alleen bevaarbaar zijn voor bijvoorbeeld kano's. Beneden Ommen en langs de Regge zal sprake zijn van een groene rivier met hoogwaardige natuuroevers, eveneens gekoppeld aan de lage percelen. De Vecht zal beneden Ommen bevaarbaar zijn voor de recreatietoevervaart. De hoge percelen blijven beschikbaar voor agrarisch gebruik. De landbouw heeft een verbreding gevonden op basis van binding met de grond, terwijl vanwege de waarden van natuur en recreatie geen uitbreiding van de intensieve veehouderij gewenst is. Door uitplaatsen van varkenshouderijen is de Vecht een varkensvrije zone met een breedte van ten minste een kilometer. Dit past bij ook goed bij de habitatfunctie van het gebied. Beide rivieren zijn ontsloten voor extensieve vormen van recreatie zoals natuurwandelingen en kanoën. Het zijn essentiële dragers van het recreatieve netwerk. De recreatie bestaat uit extensief medegebruik aan de hand van een zonering. Voor de recreatiebedrijven die in het winterbed liggen zijn maatwerkoplossingen gevonden in verband met de aangepaste waterstanden. In het kader van de gewenste kwaliteitsverbetering en alleen ingeval van maatwerk, kan een (gedeeltelijke) uitbreiding op de hogere gronden in de aansluitende bossen mogelijk zijn.

Met name de verblijfsrecreatie heeft een kwaliteitsverbetering bereikt door het beter verweven en inpassen van de bedrijven in hun omgeving, een milieuvriendelijke bedrijfsvoering en het extensiveren naar grotere standplaatsen. In Ommen heeft de gemeente incidenteel meegewerkt

aan het ontwikkelen van nieuwe initiatieven die leiden tot product vernieuwing. Gedurende de planperiode is de kwaliteitsverbetering gerealiseerd van de huidige bedrijven door de inrichting van 70 ha nieuw recreatieterrein.

De dagrecreatie vindt meer gespreid over het gebied plaats en de beleving is gevarieerder geworden door het natuurlijk verloop van de Vecht en de Regge en een verbeterde noord-zuid verbinding. Het recreatieverkeer is gestroomlijnd, onder andere door het ontwikkelen van enkele recreatieve knooppunten.

Bij de drinkwaterwinning Archemerberg is een aantal maatregelen getroffen zodat geen nadelige effecten op de kwaliteit en kwantiteit van het grondwater meer bestaan. Naar verwachting zullen er wel dergelijke effecten te merken zijn in de Vlierwatergang. Naast het beperkter inzetten van de winning wordt meer water vastgehouden in het intrekgebied van de drinkwaterwinning en is het puttenveld geoptimaliseerd. Dit wordt gecombineerd met een nadere uitwerking van het Essenplan om de kwaliteit van het grondwater te verbeteren. Op de Lemeler- en Archemeres zijn bestendige afspraken gemaakt over het (toekomstige) grondgebruik om te voldoen aan de nitraatnorm van 50 mg/liter.

Het gebied Beerzerveld heeft waarden op het gebied van weidevogels, cultuurhistorie, de waterwinning Hammerflie en grootschalige landbouw. Het gebied is door de ruimtelijk opbouw heel geschikt voor grootschalige grondgebonden landbouw als belangrijkste economische drager en op een aantal plaatsen voor intensieve veehouderij. De eerste kan zich overal ontwikkelen, maar de laatste alleen in een beperkt gebied aan de oostzijde, vanwege betimmeringen door het grondwaterbeschermingsgebied, habitatrictlijn en milieuwetgeving. In het waterwingebied streven wij naar vermindering van de nitraatbelasting.

2.1.4 Aanpak op hoofdlijnen

Voor de uitvoering van de reconstructie zien wij de volgende aanpak als een slagvaardige werkwijze.

Het thans voorliggende deelplan is geen blauwdruk voor concrete projecten maar geeft wel veel handreikingen, richtlijnen en randvoorwaarden voor het uitvoeren ervan. Concreet zijn drie pilotprojecten opgenomen:

- Raalte voor het gebied Krieghuusbelten;
- Deventer voor het inrichten van het brongebied van de Zandwetering;
- Olst-Wijhe voor het introduceren van Boeren met Water.

Via deze pilotprojecten willen wij leren hoe de reconstructie het beste kan worden aangepakt. Daarbij streven wij naar integrale gebiedsontwikkeling waarbij de verschillende functies in samenhang een ontwikkelingsproces doormaken. In veel situaties zal eerst een proces nodig zijn om zicht te krijgen op de specifieke problematiek van een gebied door te inventariseren en overleg te voeren met actoren. Op basis daarvan maken wij een uitvoeringsprogramma met concrete projecten. In het nog op te stellen uitvoeringsprogramma staat een overzicht van werkwijzen en instrumentariums die wij kunnen inzetten.

2.1.5 Dilemma's en onopgeloste vragen

Grondwaterbeschermingsgebieden kennen twee hoofdaccenten, namelijk drinkwaterwinning en intensieve veehouderij. Hierdoor is onvoldoende duidelijk wat de ontwikkelingsmogelijkheden zijn voor de verschillende functies.

Tot slot merken wij op dat de streefbeeldkaart en de voorgaande tekst op bescheiden onderdelen kan afwijken van het vigerende streekplan. In dit hoofdstuk geven wij bijvoorbeeld ruimere mogelijkheden aan voor het hergebruik van vrijkomende agrarische bebouwing, terwijl hiervoor nog geen provinciaal beleid gemaakt is.

Bij de aanpak van de stankhinder is het gewenst dat gemeenten, aanvullend op het milieubeleid bij hun ruimtelijke ordening rekening kunnen houden met het voorkómen van nieuwe stankhinder. Op dit moment bieden de instrumenten van de ruimtelijke ordening hiervoor geen mogelijkheden.

2.2 Zuidwest-Twente

Dit hoofdstuk bevat op hoofdlijnen een overzicht van de belangrijkste kwaliteiten, kansen en knelpunten in het deelgebied Zuidwest-Twente. Vervolgens is het streefbeeld beschreven van de kwaliteiten die wij in het deelgebied Zuidwest-Twente willen bereiken met reconstructie. Dit voor alle thema's (landbouw, natuur et cetera) in hun onderlinge samenhang. Ten slotte is in dit hoofdstuk op hoofdlijnen aangegeven met welke aanpak dit streefbeeld moet worden bereikt.

2.2.1 Gebiedskwaliteiten

Kernkwaliteiten

Zuidwest-Twente kent een grote variatie aan landschappen en functies. Daarin is het natuurlijk niet uniek. Uniek is wel de kleine schaal, eenheden met een eigen karakter en (meestal) een grote verwevenheid² tussen die verschillende functies en eenheden.

- De essentie van Twente is de grote verbondenheid van de mensen aan hun eigen leef-omgeving, aan de buurt en het Twent-zijn. De export vanuit de bouw komt 's avonds graag weer terug naar Twente. De Twent voelt zich ook Twent.
- Tegelijkertijd groeit het stedelijk karakter van Twente; het omvat de "vierde stedelijke agglomeratie van Nederland" en de interactie tussen de Twentse steden en de omliggende kernen en het buitengebied is intensief. Een groot deel van de bevolking is op de steden georiënteerd voor werk, onderwijs en voorzieningen.
De schaal van alle eenheden in Twente is klein. Zo is zelfs het devies van de netwerkstad bijvoorbeeld (concept strategische visie, september 2002) "grootstedelijkheid op menselijke maat".
- Landbouw kent ook nauwelijks grootschaligheid. Het gemengde bedrijf is de basis van de landbouwstructuur.

² verweving: niet te verwarren met het gebruik van de term in "verwevingsgebied".

- "Hightech", kennisintensiviteit en de UT maken onderdeel uit van de stedelijke economie en zouden een uitstraling naar het platteland kunnen hebben.
- Twente heeft een hoge graad van lokale organisatie: iedereen is lid van iets, naoberschap bestaat nog en wordt gewaardeerd.
- De stad en het platteland zijn met elkaar verbonden: de netwerkstad realiseert zich dat Twente haar imago te danken heeft aan het groene landschap en voorlopig nog niet aan de kwaliteit van de stedelijkheid. (Zie concept structuurvisie netwerkstad).
- Iedere stedelijke kern (en dat geldt voor de verschillende schaalniveaus, inclusief de bandsteden) heeft een eigen ommeland: dus naast de relaties tussen de steden onderling (zowel bilateraal als multilateraal, in het verband van de netwerkstad en de bandsteden) is de relatie met het eigen landelijk gebied van betekenis. Dat zorgt ook voor bestuurlijke knelpunten.
- Landgoederen, landbouw, natuur, landschap en water zijn voor het gebied onderling verweven kwaliteiten die elkaar versterken. Naast de netwerkstad is er een "netwerk-land".
- De cultuurhistorie levert een belangrijke bijdrage aan de kwaliteiten van Zuidwest-Twente. Denk daarbij aan de invloed van de textiel op het landschap, door de landgoederen, over het gehele gebied verspreid, en het industriële erfgoed dat de textielindustrie heeft achtergelaten. Denk ook aan boerderijen, boerenerven, de versterkte stadjes en steden.
- De recreatiesector biedt goede mogelijkheden voor economische versterking van het platteland. De recreatieondernemers zijn gastvrij.

Zuidwest-Twente kent door de sterk gevarieerde a-biotische opbouw een grote variatie aan natuurwaarden. Deze variatie is nog eens versterkt door het eeuwenlange traditionele grondgebruik in het deelgebied. In het gebied komen diverse grote eenheden natuur voor. Samen met de aanwezige kleinschalige agrarische landschappen herbergen zij aantrekkelijke natuur- en landschapswaarden.

2.2.2 Visie

Inleiding

Duurzaamheid is het ijkpunt waaraan de visie op de ontwikkeling van Zuidwest-Twente dient te voldoen: ecologisch, economisch en sociaal, nu en in de toekomst, verantwoord omgaan met het landelijk gebied. Dat zijn de drie dimensies. Er moet een balans zijn tussen de verschillende dimensies van duurzaamheid.

Sociale duurzaamheid betekent dat de mensen zich herkennen in de ontwikkeling: niet ieder mens afzonderlijk maar ten minste in georganiseerde verbanden: gemeenschappen, organisaties en groepen. De mens is de drager van de ontwikkeling. Ontwikkeling is pas duurzaam als die betaalbaar is en blijft: het zal in alle gevallen moeten gaan om de economische waarde van wat er is en wat je wil, ook bij collectieve goederen zoals water, bodem, landschap en natuur. Ten slotte moet het geheel nu en in de toekomst ecologisch in evenwicht zijn. Daaraan dragen de biotische en a-biotische factoren en omstandigheden bij.

Om die duurzaamheid te bereiken worden een aantal accenten aangebracht: het zijn de thema's waar de gemeenten in het gebied, de gebiedsautoriteiten en alle relevante organisaties, afspreken om samen te werken. De visie moet bindend zijn voor de toekomst, daagt uit en beloont. De verwevenheid van Zuidwest-Twente is haar kracht en daarom worden de aanwezige functies in het

gebied op een zodanige manier ontwikkeld dat zij elkaar beter verdragen en een verbetering opleveren voor het landelijk gebied in het algemeen.

Zuidwest-Twente moet daarom een gebied zijn dat:

- economisch vitaal is;
- aantrekkelijk is;
- sociaal gezond is;
- ruimtelijk op orde is.

Een economisch vitaal platteland

Nieuwe mengvormen Twentse bedrijven

Essentieel voor een duurzaam landelijk gebied is economische duurzaamheid. Er moet geld verdiend kunnen worden in het gebied. De veranderingen in de landbouw leiden tot een groot aantal verschuivingen. Nieuwe dragers zouden de gevolgen van de veranderingen in de landbouw moeten compenseren. Hoewel het landelijk gebied, in termen van welvaart, er beter aan toe is dan de steden, is de economische ontwikkeling in het landelijk gebied van Zuidwest-Twente een punt van zorg. Daarover het volgende.

De verdere ontwikkeling van de landbouw

Het is aan de ondernemers om keuzes te maken over de manier waarop zij hun bedrijf willen ontwikkelen. Daarom kunnen alleen een paar ontwikkelingsrichtingen worden aangegeven.

- In alle drie de reconstructiezones blijven mogelijkheden voor landbouw als economische activiteit bestaan, de geaardheid zal ervan verschillen. Per zone is duidelijk aangegeven welke vorm van landbouw mogelijk is en onder welke condities.
- In Zuidwest-Twente is er vooral sprake van een "traditioneel" gemengde bedrijfsvoering, hoewel ook hier specialisatie en ontmenging van koeien, varkens en pluimvee doorgaat. Het gemengde bedrijf past bij het landschap en bij de "aard" van de bewoners. Extra nadruk wordt gelegd op een "nieuw" gemengd bedrijf, dat sterk geworteld is in het landschap en in de sociale omgeving: multifunctionaliteit, samenwerking van afzonderlijke bedrijven in nieuwe verbanden - bijvoorbeeld het familiebedrijf en/of vormen van coöperatieve samenwerking -, en verbreding van de maatschappelijke opdracht (zorg, streekgeen producten, educatie, natuur- en landschapsonderhoud, et cetera).
- Voor bedrijven die moeten wijken voor andere functies is het noodzakelijk dat in de aangewezen gebieden bedrijfsvestigingen met "sterlocatie-kwaliteiten" (hervestiginglocaties met adequate infrastructuur zoals wegen) voor de landbouw behouden blijven. Landbouwbedrijven zullen zich enerzijds moeten kunnen specialiseren in een specifieke agrarische tak (grootschalige productie, bewerken van halfproducten, streekproducten) en hiervoor de ruimte moeten krijgen, anderzijds is er ruimte om middels verbreding in de vorm van bijvoorbeeld zorg, educatie of natuur- en landschapsonderhoud door te kunnen "boeren".

Versterken van recreatie en toerisme

Grote waarde wordt gehecht aan recreatie en toerisme als mogelijkheden voor het versterken van de economische situatie in het landelijk gebied. De recreatieve basis van Zuidwest-Twente is over het algemeen goed vooral vanwege de aanwezigheid van natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultuurhistorische elementen. De recreatieve waarden, zoals het kleinschalige

karakter van het gebied, moeten echter wel worden gewaarborgd en verder versterkt. De recreatiepartners worden oproepen om te werken aan:

- kwaliteitsverbetering van de producten (daarvoor is onder voorwaarden ook fysieke uitbreiding in de verblijfsrecreatie voorzien);
- afstemming tussen de recreatieaanbieders onderling;
- onderlinge afstemming en versterking van de stedelijke en plattelandsrecreatie;
- water als drager van het landelijk gebied benutten voor verdere recreatieve ontwikkeling;
- investeren in behoud en uitbreiding van kleinschalige landschapselementen.

Nieuwe economische dragers

Met het oog op de toekomst is er behoefte aan nieuwe "dragere" in het landelijk gebied. Nieuwe werkgelegenheid heeft veel te maken met de ontwikkeling van het landelijk gebied zelf. Denk hierbij aan de dienstensector (zorg, recreatie en toerisme, ICT, voorzieningenstructuur) en de verbrede landbouw (groene en blauwe diensten). Dit dient vooral marktconform te geschieden. Nieuwe economische "dragere" zijn van belang; wij willen evenwel niet de indruk wekken dat het verlies aan werkgelegenheid (dat overigens in omvang beperkt is) buiten de steden moet worden gecompenseerd. De praktijk zal en moet zijn dat velen elders werk vinden in stedelijk gebied.

Het probleem bij nieuwe werkgelegenheid is meestal niet inhoudelijk van aard – de ondernemers zijn kien genoeg om de mogelijkheden te benutten als die zich voordoen – maar vaak gaat het om hierop toegesneden regelgeving voor bedrijfsvestiging in vrijkomende agrarische bebouwing of elders. Voorbeelden van uit de hand gelopen bedrijvigheid, veelal als gevolg van "gedogen", hebben beleidsmakers terughoudend gemaakt om ruimte toe te staan voor bedrijfsvestiging.

Provincie en gemeenten stellen gezamenlijk de criteria en randvoorwaarden vast met betrekking tot niet-agrarische functies, zodat zij naar aard en schaal passen in de verschillende zones, uiteraard zo veel mogelijk binnen de bestaande gebouwen en met respect voor cultuurhistorie en karakteristieke kenmerken. Het is moeilijk om ten aanzien van bestaande bedrijvigheid aan te geven hoe om te gaan met die bedrijven die naar aard en schaal niet meer passen op de huidige locatie. Bij die beslissing zal veel afhangen van de sociale en economische bijdrage van die bedrijven aan de leefbaarheid op lokaal niveau.

De status aparte van Landgoederen

Landgoederen vormen een belangrijk en blijvend onderdeel in het Twentse landschap. Het blijven functioneren van het landgoed staat voorop. De landbouw moet als economische drager blijvend onderdeel kunnen uitmaken van landgoederen. Daarvoor is een "inkomen" nodig. Vermarktning van het landgoed is belangrijk: landgoedcamping, landgoedwinkel, zorg, recreatie, natuur en water. De overheid moet hier kansen voor bieden, maar de initiatieven komen van de landgoedeigenaren en betrokken partijen. De gemeente wordt pas actief betrokken indien zich problemen voordoen. Het moet tot de mogelijkheden behoren om nieuwe landgoederen te stichten.

Een aantrekkelijk platteland

Het Twentse erf is opgeruimd

In alle publicaties wordt gewag gemaakt van het fraaie maar kwetsbare Zuid-Twentse landschap. Het wordt gezien als een aantrekkelijk woongebied en vestigingsplaats voor bedrijven. Het vormt de basis voor het behoud van werkgelegenheid – met name hoogopgeleiden zouden door de

aantrekkelijke woonomgeving behouden kunnen blijven voor de Twentse economie – en is de "asset" waarop de recreatie en toeristische sector haar ontwikkeling heeft gebaseerd en waarop andere sectoren, zoals zorg en welzijn, hun oog hebben laten vallen. Alles zal in het werk worden gesteld om de kwaliteit van het landschap en de natuur te behouden.

Het fraaie landschap en een natuur in alle gradaties

De Twentse landschapstypen moeten leidend zijn bij de inrichting en het beheer van het landelijk gebied. De belangrijkste eenheden zijn de landgoederen, de kleinschalige coulisselandschappen, de Sallandse Heuvelrug, het Regge-systeem, omgeving Haaksbergen en de ontginningsgronden in het noorden van het gebied. Het beleid voor landschap en cultuurhistorie is erop gericht een herkenbare, gebiedseigen landschapskwaliteit te versterken die recht doet aan de drager van het cultureel erfgoed en aan de gebruiksfuncties. Er dient een goede balans te zijn tussen het beschermen van bestaande kwaliteiten, herstellen van potentiële kwaliteiten en de ontwikkeling van herkenbare nieuwe vormen. Toepassing van een ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie biedt daarbij nieuwe kansen. In de strategie worden nieuwe ontwikkelingen aangegrepen om de landschappelijke kwaliteit te verbeteren. Dit kan zowel versterking als vernieuwing betekenen.

Er is een groot onderling verschil in de natuurlijke kwaliteiten van het gebied. Het wenkend perspectief voor de landschappelijke ontwikkeling biedt het streefbeeld. Nadrukkelijke aandacht wordt gevraagd voor een passende realisering van de PHES in zowel kwantitatieve als kwalitatieve zin.

Een gezond platteland

Het gebied kent een hoge milieubelasting van bodem, water en lucht. Het gebied kent hoge opgaven vastgelegd in concrete streefwaarden. Die zijn erop gericht de ammoniakdepositie op voor verzuringsgevoelige natuur in de PEHS beneden de kritische depositiewaarden te brengen. In het landbouwontwikkelings- en het verwevingsgebied zal de herordening moeten bijdragen aan de doelstelling om het percentage stankgehinderden in 2010 voldoende te doen afnemen.

Het onderhoud van het landschap en de natuur

Vanwege de teruggang in het aantal landbouwbedrijven en, in mindere mate, in de gecultiveerde oppervlakte, komt het onderhoud van het landschap in gevaar. Daarbij komt nog de recente teruggang in de beschikbare financiële middelen, wat het tempo van realisatie van nieuwe natuur (ecologische hoofdstructuur) in gevaar brengt. Niettemin blijft realisatie van de PEHS een belangrijk hoofddoel van de reconstructie.

Er wordt ingezet op zowel agrarisch natuurbeheer, als op natuurbeheer door natuurbeschermingsorganisaties. Dit vanuit het besef dat agrarisch natuurbeheer geen garantie is voor een duurzaam veiligstellen van natuurwaarden op (zeer) lange termijn. Bovendien bestaat de kans dat deze vorm van natuurbeheer de grondmobiliteit vermindert waardoor de mogelijkheden tot verbetering van de verkavelingssituatie en daarmee versterking van agrarische bedrijven afnemen.

Mogelijkheden om diegenen die het landschap beheren en onderhouden te belonen moeten worden onderzocht in Zuidwest-Twente. Daarbij moet steviger worden ingezet op het ontwikkelen van instrumentarium waarmee structureel aandacht is voor onderhoud van bestaande natuur- en landschapswaarden. Dus extra instrumentarium naast de roep om voldoende geld om de Tuinman van Overijssel te betalen. Ook diegenen die gebruikmaken van het landschap kunnen bijdragen

aan het onderhoud ervan. Principes als rood-voor-groen (of rood voor landschapskwaliteit) dragen bij aan de vorming van een dergelijk fonds. Daarnaast zal moeten worden nagegaan op welke wijze de beschikbare middelen voor grondverwerving kunnen worden vergroot.

Meebewegen met water

Water vormt een integraal onderdeel van het landschap en bepaalt voor een belangrijk deel de kwaliteit van het landelijk gebied. Daarom apart aandacht voor water als onderdeel van het landschap. Het beekstelsel wordt gezien als een belangrijke drager van het landschap. Deze structuur vormt de basis voor de landschappelijke ontwikkeling en inrichting van het gebied.

De komende jaren worden de principes van "meebewegen met water" toegepast op de waterhuishouding in het landelijk gebied. Dat gebeurt in de eerste plaats via vasthouden en bergen van water en een betere afstemming van het grondgebruik op de voor de aanwezige functie gewenste kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater. In de stroomgebiedsvisie Vecht-Zwarte Water, waarvan dit gebied deel uitmaakt, worden deze principes verder uitgewerkt. Kenmerk van de nieuwe benadering van water is dat niet meer altijd en overal tegemoet kan worden gekomen aan de wensen vanuit de landbouw om peilverlaging. Met name in lager gelegen gebieden en in gebieden die grenzen aan natte natuur zal moeten worden geaccepteerd dat niet alle vormen van agrarisch gebruik mogelijk zijn.

Drinkwaterwinningen zijn duurzaam. De bijdrage van waterwinning aan verdroging van natuurgebieden is minimaal. De functie drinkwaterwinning wordt zo veel mogelijk gecombineerd met natuur, milieuvriendelijke vormen van landbouw en extensieve recreatie. Drinkwaterwinningen functioneren zodanig dat zij meerwaarde bieden voor hun omgeving. Het anders profileren van beken en waterlopen kan een aantrekkelijke bijdrage leveren aan de landschapsontwikkeling en recreatief gebruik. Het treffen van voorzieningen om water te bergen kan samengaan met natuurontwikkeling. De ecologische belangen worden hiermee veiliggesteld. Zolang de kwaliteit van stedelijk water daar aanleiding toe geeft kan een scheiding van waterstromen plaatsvinden, bijvoorbeeld de bovenstroomse Regge.

De waterkwaliteit zal verbeterd moeten worden door het saneren van riooloverstorten, het beëindigen van lozingen van ongezuiverd afvalwater in het buitengebied en het terugdringen van diffuse vormen van verontreiniging.

Een sociaal gezond platteland

Iedere Twent is georganiseerd

Een gezond platteland gaat samen met een gezond sociaal klimaat waar mensen van alle leeftijden en afkomst kunnen wonen en werken. In de reconstructie moet dus ook aandacht zijn voor sociale aspecten. De veranderingen in de landbouw zelf spelen een belangrijke rol voor een sociaal beleid, maar ook de algemene sociale en economische ontwikkelingen zoals de voortgaande individualisering, de opschaling van voorzieningenstructuren, grotere mobiliteit, enzovoorts. Met het oog daarop wordt gewerkt aan de volgende aspecten.

Bouwen op een Twentse basis

Twente kent een sterke organisatie aan de "basis": natuurlijk zijn er veranderingen, maar het goed functioneren van buurtschappen, de werking van het naoberschap, een sterke vrijwilligersstructuur

en, over het algemeen, de gebondenheid van de Twent aan zijn gebied, zijn kwaliteiten die van essentiële betekenis zijn en blijven voor het platteland.

Lokale initiatiefgroepen zoals buurtverenigingen, milieucoöperaties en andere belangengroepen zullen een duidelijke taak krijgen bij de gebiedsspecifieke invulling, het maatwerk, dat zo vaak in het reconstructieproces gevraagd zal worden. Er zal ook speciale aandacht moeten zijn voor het opvangen van de nieuwe bewoners op het platteland; immers zij zullen niet allen de Twentse eigenheid kennen of appreciëren.

Bundelen van voorzieningen

De Overijsselse Kulturhusen, de "Brede School" en zorgconcepten (woonzorgcomplex, eerstelijns zorgposten) zijn voorbeelden van bundeling van voorzieningen. zij leggen een grotere verantwoording bij de betrokken partijen zelf, stimuleren de samenwerking en geven deze voorzieningen, die afzonderlijk niet kunnen voortbestaan, een duurzamer karakter. Hiermee kan de verschraving van het voorzieningenniveau in de kernen een halt worden toegevoerd.

Het streven is om een passende voorzieningenstructuur overeind te houden. Daarbij moet men zich wel realiseren dat niet overal alle voorzieningen (gebundeld) beschikbaar kunnen blijven. Regionaal denken is belangrijk: iedere kern is anders en heeft een andere plaats en functie in het gebied. Het sociale aspect is belangrijk bij het zoeken naar oplossingen. Maatregelen van sociale aard kunnen bij maatwerk een cruciale rol spelen. Het voorbeeldproject Notter is een goed voorbeeld van een geïntegreerde aanpak.

Aandacht voor de gevolgen van de sociale veranderingen

Maatschappelijke ontwikkelingen zoals vergrijzing, ontgroening, individualisering, vragen om concrete oplossingen. Aandacht wordt gevraagd voor de woonkansen voor ouderen en jongeren op het platteland, voor taakcombineerders op het platteland en voor knelpunten op het gebied van het jeugd- en jongerenbeleid. Kleine kernen moeten vitaal blijven: dat betekent enige ruimte in woningbouw en in toestaan van bedrijvigheid. Ook denken wij aan het benutten van vrijkomende agrarische bebouwing en het ontwikkelen van nieuwe functies op de boerderij, zoals bijvoorbeeld zorgboerderijen. Er zijn met andere woorden mogelijkheden voor het verantwoord meer ruimte geven in het landelijk gebied.

Streekidentiteit als perspectief

Streekidentiteit en cultuurhistorie blijken een adequaat bindmiddel bij nieuwe sociale verbanden (tussen jong en oud, import en dorpsautochtoon). Maar de streekidentiteit, zichtbaar in de cultuurhistorie, vertaald in landschap en gebouwen, in gebruiken en organisatie, vormt ook een belangrijke economische motor voor de gebiedsontwikkeling. Recreatie en toerisme kunnen gebruikmaken van de identiteit van het gebied door het verleden als een toeristisch product aan te bieden (sagen en legenden, industrieel verleden) en door cultuurhistorische gebouwen en streekeigen boerderijen een nieuwe functie te geven als onderdeel van een toeristisch infrastructuur. Verder versterkt de identiteit van het gebied, de landschappelijke inrichting en omgekeerd.

Ruimtelijk op orde

Een netwerkstad, dan ook een netwerkland

Zuidwest-Twente dient gebruik te maken van het feit dat er steden, grote kernen, kernen en buurtschappen zijn die allen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van het landelijk gebied. Uitloopgebieden vanuit de stad/kern/dorp naar het landelijk gebied, de stad waar de klanten voor de verbrede landbouwbedrijven vandaan komen, plattelandstoerisme dat niet kan ontwikkelen zonder een stedelijke pendant, het zijn voorbeelden van de relatie tussen het stedelijk en landelijk gebied. Te lang is alleen aandacht geweest voor de oprukkende stad in de relatie tussen stad en haar ommeland.

In het verlengde hiervan zijn op basis van de watersystemen en de kenmerkende landschappelijke structuren als stuwwallen en beekdalen, eveneens vele relaties aanwezig tussen de verschillende gebieden en de gebruiksfuncties. Deze structuren van water en landschap hebben betekenis voor de ecosystemen en voor de waterhuishoudkundige verzorging op het vlak van bijvoorbeeld grondwaterpeilen en het voorkomen van wateroverlast (veiligheid). Nieuwe en bestaande functies moeten dan ook worden afgestemd op de natuurlijke en landschappelijke geschiktheid, zoals bijvoorbeeld de waterbergingsfunctie.

Zuidwest-Twente stelt zich voor dat de volgende punten op de agenda staan.

Zonering

De reconstructie heeft als een belangrijke hoofdpoging middels zonering de landbouw in het algemeen en de intensieve veehouderij in het bijzonder een passende plaats en mogelijkheden te bieden voor bedrijfsontwikkeling. Hoewel dat alles te maken heeft met de economische potentie van de sector, moet het mogelijk zijn om voor de planperiode te komen tot duurzame ontwikkeling. Het reconstructieproces is uitdrukkelijk ook bedoeld om richting te geven aan de twee andere hoofdoelen te weten: de realisatie van de PEHS en de kwaliteitsimpuls voor het landelijk gebied. Daarnaast worden uitspraken gedaan over verblijfsrecreatie en over de specifieke mogelijkheden in de kernranden en stadsranden. Bij de uiteindelijke zoneringsschaart intensieve veehouderij zal op onderdelen sprake zijn van een rechtstreekse juridisch/planologische doorwerking, bijvoorbeeld als het gaat om de aangeduide extensiveringsgebieden en varkensvrije zones.

De inrichting van de stadsranden

De stadsrand is het contactgebied tussen het landelijk gebied en de stad. Daar is uitloop gewenst voor de stedelingen, daar zal vrijkomende agrarische bebouwing ingezet moeten worden voor functies die voor het gebied relevant zijn. In dat gebied is overigens ook de grootste schade te verwachten van verrommeling, door onduidelijke en tijdelijke planologische beschikkingen. In de stadsrandzone worden ecologische verbindingzones, groene longen en stadsparken beschermd en ontwikkeld. Visieontwikkeling over "hoe om te gaan met toekomstige ontwikkelingen" is met name voor dit gebied van belang.

Bestuurlijke relaties tussen stad en land

Het streven is om stimulerende contacten te onderhouden tussen de grote steden - in netwerkstad-verband of afzonderlijk -, en de grotere kernen. Daarnaast moeten er contacten zijn op het niveau van de gemeente tussen de behartigers van de "rode" ruimte en het landelijk gebied:

de opdracht is te zoeken naar creatieve oplossingen voor de levendigheid op het platteland waarbij nieuwe afspraken en arrangementen ten aanzien van bedrijfsvestiging/woningbouw, recreatie en voorzieningen kunnen worden gemaakt. Het gaat erom te streven naar voordeel voor beiden, het stedelijke gebied en het landelijk gebied op alle schaalniveaus. De inbreng van kennisinstellingen (onderwijs/onderzoek) ten aanzien van de ontwikkeling in het landelijk gebied moet versterkt worden.

2.2.3 Streefbeeld

Algemeen

Geeft de visie aan hoe Zuidwest-Twente er over circa 30 jaar uit moet zien (de ontwikkelingsrichting voor de lange termijn), het streefbeeld Zuidwest-Twente betreft een schets van het plangebied aan het eind van de planperiode (2015). De streefbeeldkaart geeft een verdere uitwerking van de reconstructiedoelen in overstemming met de identiteit of kernkwaliteiten van het gebied. In feite betreft de streefbeeldkaart een selectie en een nadere concrete uitwerking van de visie. Het geeft aan welke functies wij in Zuidwest-Twente gedurende de planperiode actief willen stimuleren in de desbetreffende gebiedseenheden (deelgebieden). De kaart geeft dus richting aan een aantal gewenste ontwikkelingen en vormt hiermee een belangrijke aanzet voor het uitvoeringsprogramma. Het streefbeeld van Zuidwest Twente is opgenomen in de streefbeeldkaart voor Salland-Twente (figuur 1.9 in deel I en kaart 1.1 in de afzonderlijke map Kaarten).

Bij de streefbeeldkaart hoort een apart achtergronddocument "Reconstructie Zuidwest-Twente, streefbeeld en maatregelen". In dit afzonderlijk document worden per deelgebiedje voorstellen en ideeën gedaan voor de realisatie van het streefbeeld. Samen met de kaart vormt dit document een belangrijke aanzet voor het Uitvoeringsprogramma.

2.3 Noordoost-Twente

Het stimuleringsbeleid op hoofdlijnen voor Noordoost-Twente hebben wij in de tekst beschreven en met hoofd – en nevenaccenten aangegeven op de streefbeeldkaart 2015. Het streefbeeld hebben wij gebaseerd op de visie 2030. De visie hebben wij ontleend aan de gebiedskwaliteiten en aan de kansen en knelpunten en opgaven.

2.3.1 Gebiedskwaliteiten

Van oudsher zijn landbouw, natuur, bos, landschap, recreatie en toerisme in Noordoost Twente sterk met elkaar verbonden. Dat waardevolle cultuurlandschap is een gebiedskwaliteit. De fysieke omgevingskwaliteit en de economische en sociale kwaliteit zijn van elkaar afhankelijk en dienen in harmonie met elkaar te kunnen ontwikkelen in antwoord op noodzakelijke schaalvergroting en veranderend ruimtebeslag (Gebiedsperspectief 1996). Onderstaand zijn de kernkwaliteiten opgesomd.

De gebiedskwaliteiten zijn opsommingen van alle aspecten, de belangrijkste eerst, zijn onderscheidend ten opzichte van de Zuidwest-Twente en Salland, en zijn niet limitatief.

Omgevingskwaliteit

- Kernkwaliteit is het waardevol cultuur landschap met een variatie in open landschap en een kleinschalig besloten landschap. Noordoost-Twente heeft een eigen identiteit, cultureel erfgoed en ruimtelijke kwaliteit en ademt nog steeds de sfeer van rust uit.
- De natuur kent een grote variatie en is gekoppeld aan water (Dinkel, de beken, hoogveen) en aan het cultuurlandschap.
- De (40) landgoederen (totaal 3.700 ha) versterken de karakteristieke schaal en samenhangend landgebruik tussen landbouw, bos en natuur.

Economische en sociale kwaliteit

- Kernkwaliteit van de melkveehouderij is een solvabiliteit die hoger lijkt dan het Nederlands gemiddelde. *Het melkquotum en de veedichtheid zijn de laatste jaren gestegen.*
- Economische kernkwaliteiten zijn de hoge arbeidsmentaliteit, de praktische oplossingsgerichtheid van ondernemers, hun inzet voor het bedrijf en de verbondenheid van ondernemingen met het gebied. Sterke sector is de bouw, met daarnaast een grote diversiteit aan bedrijvigheid. Ook de sector toerisme en recreatie wordt gezien als een economische drager.
- De sociale kwaliteit van het gebied is hoog. De bewoners hechten sterk aan hun gebied, zijn honkvast, traditioneel ingesteld en hebben een hoge arbeidsmentaliteit. Zij ervaren het voorzieningenniveau in het gebied op dit moment als voldoende, zeker op regionaal niveau
- Het goede woonmilieu is een kernkwaliteit. Bewoners zijn erg tevreden met de woonkwaliteit en er is een stijgende vraag naar uitbreiding van vestigingsmogelijkheden. Noordoost-Twente ziet zichzelf als parel in de tuin van Overijssel, met een groot cultuur -historisch erfgoed. Bewoners zijn zich daar bewust van en zetten zich in voor dorpen in het groen, restauratie van kleine historische objecten en streekeigen erfbeplanting, heemkunde en oudheidskringen. Recreatiemogelijkheden in het gebied vormen een vestigingsfactor.

2.3.2 Kansen, knelpunten en de opgaven op hoofdlijnen

De opgave voor Noordoost-Twente luidt: waar mogelijk behoud van de kernkwaliteiten en waar nodig ontwikkeling van nieuwe kwaliteiten in een veranderende maatschappelijke omgeving. Deze opgave is onverminderd ten opzicht van het gebiedsgericht beleid en sluit aan bij Regionale Ontwikkeling Overijssel, maar is geplaatst in economische en sociale context. Centrale vragen zijn dan ook:

- hoe houden wij de komende decennia voldoende verdien capaciteit op het platteland?
- zijn wij in staat om het platteland leefbaar te (onder)houden?

Wij onderscheiden drie ruimtelijk "verknopte" problemen. Wij zijn van mening dat zolang deze "knopen" niet ontrafeld worden, er (te) weinig dynamiek tot stand komt in het buitengebied en de verschillende functies in het buitengebied elkaar in de houdgreep blijven houden. De realisering van de beleidsdoelstellingen zal dan moeizaam blijven verlopen. Deze "knopen" zijn:

- (gebrek aan) lucht voor ontwikkeling;
- (gebrek aan) grond voor vernieuwing;
- (gebrek aan) ruimte voor sociaal-economische vitaliteit.

Knoop 1: Lucht voor ontwikkeling

De intensieve veehouderij is een bedrijfstak van economisch belang waar velen werk vinden, maar die op bedrijfsniveau knellend of conflicterend kan zijn in gebieden met een stapeling van ruimtelijke functies. Bijvoorbeeld als een al dan niet gemengd intensief veehouderij bedrijf pal naast een natuurgebied ligt en overschrijding van de depositie veroorzaakt, geurhinder veroorzaakt, te maken heeft met stankcirkels die ondernemers hinderen in ontwikkeling, maar ook vanwege uitbraken van ziektes. De verspreide ruimtelijke situering vormt de basis van veel van deze problemen. Andersom geldt dat een aantal agrarische ondernemers op de huidige locatie maar beperkte ontwikkelingsmogelijkheden hebben: hun intensieve tak zit "op slot", terwijl schaalvergroting noodzakelijk is om concurrerend te blijven produceren. Bovendien staat de Amvb Dierhuisvesting voor de deur. Kortom, de verschillende ruimtelijke functies houden elkaar in de houdgreep en frustreren het behoud en de ontwikkeling van kernkwaliteiten.

Knoop 2: Grond voor vernieuwing

Het tweede verknoopte probleem is de behoefte aan ruimte en grond voor de verschillende functies. Naar verwachting zal wellicht de helft van de landbouwbedrijven in de komende 12 jaar stoppen. De blijvende bedrijven zullen een deel van de vrijkomende gronden verwerven ten behoeve van de noodzakelijke schaalvergroting om de concurrentiepositie te kunnen behouden. Ook is op bedrijfsniveau extra grond nodig om te kunnen voldoen aan de reguliere aanwendings- en verliesnormen voor stikstof. Onvoldoende grond betekent mestoverschot en extra afvoer- en verwerkingskosten. Daarnaast zal de grond van de stoppende bedrijven ingezet worden ten behoeve van de ontwikkeling van onderstaande functies. Ook voor deze functies is er behoefte aan grond. Door de ruimtelijke claims blijft de druk om de schaarse grond vooralsnog hoog.

- Grond voor nieuwe natuur.
- Grond voor een natuurlijker watersysteem.
- Grond voor landschap ('groenblauwe' dooradering).
- Grond voor dag en verblijfsrecreatie.
- Grond voor wonen en werken.

Knoop 3: Sociaal-economische vitaliteit platteland

Het aantal bedrijven in de landbouw loopt terug en zal de komende jaren verder teruglopen. Hiermee neemt de werkgelegenheid op het platteland af. Daardoor en door maatschappelijke ontwikkelingen verandert de sociale structuur en de behoefte aan voorzieningen. In de loop van de planperiode nemen de vergrijzing, de behoefte aan woningen en voorzieningen voor senioren en de behoefte aan differentiatie in de woningbouw toe.

De nieuwe economische dragers, zowel verbrede landbouw als niet-agrarische bedrijvigheid ontwikkelen langzaam, maar zeker. Vestigingsmogelijkheden op lokale bedrijventerreinen passen nu niet altijd in tijd en ruimte. Een revitalisering- en uitbreidingslag van bedrijventerreinen is noodzakelijk om voldoende ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden te bieden aan nieuwe economische dragers. Zo 'n noodzakelijke slag geldt ook voor de recreatie.

De vrijkomende agrarische gebouwen kunnen voor andere bedrijvigheid benut worden. In de praktijk vindt dit proces al sluipenderwijs plaats. Dit heeft niet altijd tot gewenste situaties geleid vanwege vermenging van functies die elkaar in de houdgreep houden.

2.3.3 Visie 2030

In de visie 2030 geven wij aan hoe Noordoost-Twente er over circa 30 jaar uit zou moeten zien. Het betreft een kwalitatieve omschrijving van de gewenste ontwikkelingsrichting. Deze is gevisualiseerd op de visiekaart zoals opgenomen in het deelplan. Een kwantitatieve onderbouwing is buiten beschouwing gelaten. De visie is in de planvorming gebruikt als basis voor het streefbeeld. Er kunnen geen rechten aan worden ontleend.

De visie 2030 is als volgt beschreven:

Noordoost-Twente onderscheidt zich van andere gebieden door een gevarieerd en gedifferentieerd agrarisch cultuurlandschap, rijk aan natuur- en landschapswaarden, met een vitale plattelandseconomie.

Het landschap kenmerkt er zich door afwisseling en diversiteit. De verschillende landschappen zijn duidelijk zichtbaar en als zodanig herkenbaar in het terrein aanwezig. Het grondgebruik van de verschillende vormen van landbouw, natuur, waterbeheer en recreatie is afgestemd op de fysieke en abiotische eigenschappen en daarbijbehorende mogelijkheden ter plekke. Het landschap is goed toegankelijk voor allerlei vormen van recreatie. Kenmerkend is de gebiedseigen bouwstijl van de boerderijen en landhuizen in het gebied.

Het gebied heeft een goed voorzieningenniveau, in de vorm van onder andere Kulturhusen, multifunctionele zorgcentra en persoonlijke dienstverlening. Er is voldoende werkgelegenheid dicht bij huis. Naast landbouw vinden op het platteland allerlei vormen van niet-agrarische economische bedrijvigheid plaats, waarvan het grootste deel in de stads- en dorpsranden en een deel in vrijgekomen agrarische bedrijfsgebouwen is gevestigd. De variatie in economische bedrijvigheid is groot. Elke gemeente heeft eigen accenten en economische speerpunten, waardoor de vitaliteit van de economie in het gebied versterkt wordt. De economische activiteiten vinden plaats in een brede context. Intensieve samenwerking met de netwerkstad heeft geleid tot een innovatieve verdeling van grote en kleinere bedrijvigheid over het gebied. Er vindt een voortdurende uitwisseling plaats van kennis en informatie via ICT en samenwerkingsverbanden tussen *ondernemers en kennisinstellingen. Ook Duitsland is als markt voor het gebied ontsloten.* De infrastructuur is hierop aangepast. Het platteland wordt niet alleen bewoond door agrariërs, maar ook particulieren die houden van het buitenleven hebben zich er gevestigd. Voor alle bewoners in het gebied geldt dat zij kiezen voor woonkwaliteit. De variatie in woningbouw heeft geleid tot een versterking van de karakteristieke beeldkwaliteit van dorpen en kernen. Bewonersgroepen die extra aandacht nodig hebben, kunnen terecht in speciale wooncomplexen dicht bij de voorzieningen in de kernen. In het buitengebied is ruimte om in de duurdere prijsklasse te bouwen, mits de architectuur toevoegt aan de bestaande beeldkwaliteit.

In het gebied komen diverse vormen van landbouw voor. Op plaatsen waar grootschalige landbouw voorkomt is deze op verantwoorde wijze ingebed in het gedifferentieerde cultuurlandschap. In verschillende delen van het gebied hebben agrarische en recreatiebedrijven zich ontwikkeld als groene ondernemers, die zich op professionele wijze bezighouden met de "productie" van groene goederen, landschapsbeheer, waterbeheer en natuurbeheer. Ook zorg -, educatie- en recreatieboerderijen komen in het gebied voor. intensieve veehouderijbedrijven zijn geconcentreerd in een beperkt aantal gebieden.

Het water is duidelijk zichtbaar in het landschap, wat betekent dat verschillen tussen hoog en laag, droog en nat duidelijk aanwezig en herkenbaar zijn. De zo kenmerkende beken zijn als "waterparels" aanwezig in het kleinschalige landschap. Het water in de beken is schoon en zij slingeren als groen -blauwe aders door het gebied. Langs vele beken is het mogelijk om te wandelen en te fietsen. Langs sommige beken zijn zogenaamde retentiegebieden aanwezig. Water wordt zo lang mogelijk in het gebied vastgehouden. Drinkwaterwinningen zijn duurzaam. De bijdrage van waterwinning aan verdroging van natuurgebieden is minimaal. De functie drinkwaterwinning wordt zo veel mogelijk gecombineerd met natuur, milieuvriendelijke vormen van landbouw en extensieve recreatie. Drinkwaterwinningen functioneren zodanig dat zij meerwaarde bieden voor hun omgeving.

De verschillende natuurgebieden zijn met elkaar verbonden, de ecologische hoofdstructuur. Het beheer van natuur en landschap vindt gezamenlijk plaats door particuliere natuurbeschermingsorganisaties, particulieren, agrariërs en agrarische natuurverenigingen.

Het gebied is aantrekkelijk voor de mensen die er wonen en werken, tevens voor toeristen. Noordoost-Twente wordt vooral bezocht door zowel mensen die prijs stellen op inspirerende, dynamische en avontuurlijke omgeving als door rustzoekers. De verschillende recreatieve voorzieningen en accommodaties en programma 's zijn afgestemd op verschillende doelgroepen die vaker terugkomen. Innovatieve ondernemers worden in staat gesteld om adequaat in te spelen op nieuwe trends. Randvoorwaarde voor alle ontwikkelingen is het behoud van de kernkwaliteiten.

Alle kernen en bebouwingen in het buitengebied zijn fraai ingepast in de landschappelijke omgeving. In de grotere kernen is volop bedrijvigheid met een grote diversiteit. Er zijn fraaie, in de omgeving ingepaste bedrijventerreinen die voldoen aan de behoefte van de lokale bedrijven. In het buitengebied zijn nog een flink aantal duurzame landbouwbedrijven aanwezig die produceren voor de wereldmarkt. Deze bedrijven zijn evenwichtig verspreid over het gebied. Veel vrijgekomen, landschapontsierende agrarische gebouwen zijn gesloopt. In de overige gebouwen zijn kleinschalige bedrijven gevestigd. In landbouwontwikkelingsgebieden is onder invloed van de verdichting van intensieve veehouders een nieuwe soort waardevol landschap ontstaan.

"Het wonen in Noordoost-Twente is erg aantrekkelijk. Jongeren en ouderen die hun geboortegrond niet willen verlaten wonen op aantrekkelijke uit- en inbreidingslocaties; op de erven met voormalige landschapontsierende stallen ontstaan vernieuwende woningconcentraties. De gevarieerde opbouw en spreiding van de bevolking levert een bijdrage aan de sociale infrastructuur

Op de visiekaart (opgenomen in het deelplan voor Noordoost Twente) is zichtbaar:

- een indeling in 15 deelgebieden. Deze indeling is gebaseerd op de landschapsecologische ondergrond en op de wijze waarop het land door de mens in gebruik is genomen (occupatie). Elk deelgebied is ruimtelijk herkenbaar en heeft specifieke kernkwaliteiten. Onderwerpen waardoor de deelgebieden van elkaar verschillen zijn bijvoorbeeld: hoogteligging, patroon van waterafvoeren, grondgebruik. De 15 deelgebieden zijn als omschreven in bijlage 5; per deelgebied de hoofdaccenten voor de lange termijn: de gewenste ontwikkelingsrichting voor Noordoost-Twente. Tevens is de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS) weergegeven (arcering). De hoofdaccenten zijn veelal onderscheidend voor de deelgebieden en hebben betrekking op: landbouw, water, natuur en/of recreatie & toerisme.

De hoofdaccenten voor elk deelgebied zijn gebaseerd op:

- accenten die nu al (deels) aanwezig zijn en zeker behouden of versterkt moeten worden;
- accenten die nu niet of onvoldoende aanwezig zijn en over de lange termijn (30 jaar e.v.) zeker aanwezig moeten zijn.

De keuze voor een bepaald accent in een deelgebied betekent niet dat andere accenten geen rol spelen. Alleen hoofdaccenten die op de langere termijn van belang zijn, zijn op de Visiekaart weergegeven. Zoals uit de kaart blijkt zal grondgebonden landbouw in de toekomst een bepalende rol (blijven) spelen in de meeste deelgebieden. De aangegeven hoofdaccenten natuur hebben een sterke relatie met de situering ten opzichte van de PEHS. Ditzelfde geldt ook voor de hoofdaccenten recreatie & toerisme. Het hoofdaccent water ten slotte is bijvoorbeeld van belang ter voorkoming van wateroverlast. De keuze voor een bepaald accent in een deelgebied betekent niet dat andere accenten geen rol spelen. De onderwerpen "landschap" en "sociaal-economie" zijn niet in de legenda opgenomen, omdat het landschap als onderlegger voor de gebiedsindeling is gehanteerd. Sociaal-economische aspecten spelen in heel Noordoost-Twente een rol en zijn niet bepalend voor de gebiedsindeling. De sociaal economische aspecten worden nader uitgewerkt..

2.3.4 Streefbeeld 2015

Op basis van de visie 2030 hebben wij een streefbeeld opgesteld. Het streefbeeld betreft een schets van het plangebied aan het eind van de planperiode (2015) en is geïllustreerd in de streefbeeldkaart. Het streefbeeld geeft uitwerking aan de doelen in overstemming met de identiteit of kernkwaliteiten van het gebied en de opgaven die gesteld zijn. . Daarbij is onder andere gebruikgemaakt van landschapsecologische kaartmateriaal. Zie figuren I.3 (deel I) en III.1 en III.2 achterin dit deel.

Het streefbeeld is concreter dan de visie. Het geeft aan welke functies wij gedurende de planperiode actief willen stimuleren. Het streefbeeld van Noordoost-Twente is opgenomen in de streefbeeldkaart Salland-Twente (figuur I.9 in deel I en kaart I.1 in de afzonderlijke map Kaarten. De kaart geeft richting aan een aantal gewenste ontwikkelingen. Dat laat onverlet dat er ruimte is voor onvoorziene toekomstige ontwikkelingen die een positieve bijdrage leveren aan de gebiedskwaliteiten maar die afwijken van het streefbeeld.

Beschrijving streefbeeld Noordoost-Twente

Wij zijn van mening dat de oplossing van de ruimtelijke-, milieu- en economische- en sociale opgaven in hoofdlijn ligt in:

- enerzijds het ruimtelijk scheiden van een aantal functies die wederzijds de ontwikkeling frustreren. Anderzijds het inzetten op meervoudig grondgebruik in gebieden met een stapeling van functies;
- daarnaast willen wij ruimte voor een extra impuls van economische bedrijvigheid en woningbouw. Inbreiden gaat boven uitbreiden en de rode en groene investeringen zijn met elkaar in balans.

Functiescheiding/meervoudig grondgebruik

Wij willen functies waar mogelijk blijvend naast elkaar en waar nodig ruimtelijk scheiden. De sleutel voor de ruimtelijke dynamiek zien wij in de landbouw.

Wij willen de komende jaren een proces op gang zetten om de sterke vervlechting van de functies in de op slot zittende gebieden te ontvlechten en ruimte te geven aan natuur en landschap, agrarische activiteiten en platteland vernieuwing, en dat elk op daarvoor aangewezen plaatsen. Zo krijgen intensieve veehouderijbedrijven in de nabijheid van kwetsbare natuur (extensiveringgebied) daar weinig tot geen ontwikkelingsruimte. Ook de bedrijven die op slot blijven vanwege de stankhinder, en die willen doorontwikkelen maar een belemmering vormen voor de ontwikkeling van andere functies, zullen geleidelijk in de planperiode moeten verplaatsen naar gebieden waar zij de ruimte krijgen (landbouwontwikkelingsgebied en op aan te wijzen sterlocaties in het verwevingsgebied). Het mes snijdt aan twee kanten als bij verplaatsing geprioriteerd wordt aan de hand van milieueffecten. In extensiveringgebied en verwevingsgebied verbetert de ruimtelijke- en milieukwaliteit en komt er ontwikkelingsruimte voor andere functies en in de landbouwontwikkelingsgebied krijgen intensieve veehouderijbedrijven de ruimte om zich te ontwikkelen tot sterke bedrijven die kunnen concurreren op de wereldmarkt. Dit mechanisme willen wij, volgend op de verankering in de ruimtelijke ordening, stimuleren met voldoende fondsvorming. Uiteraard niet voor één sectoraal doel, maar voor een integrale inzet. Ook willen wij bezien of het instrumentarium toereikend is, bijvoorbeeld of wij de toekomstige Regeling Rood voor rood moeten verbreden met "rood voor groen".

Economische bedrijvigheid/woningbouw

Wij willen buiten de extensiveringengebieden en met name rondom kernen voldoende ruimte maken voor nieuwe economische bedrijvigheid en voor woningbouw, op bestaande of nieuw aan te wijzen plekken.

In het ruimtelijke spoor willen wij als overheid voorwaarden scheppend zijn. Daarnaast zullen wij ook voor voldoende financiële stimulans moeten zorgen om geloofwaardig te blijven voor de burger. Met een dergelijke insteek zijn wij ervan overtuigd dat wij voldoende "verdiencapaciteit" op het platteland kunnen bewerkstelligen en het platteland leefbaar houden.

Uitgaande van de drie hoofdoelen reconstructie hebben wij de ruimtelijke situering van het streefbeeld 2015 als volgt omschreven en geprioriteerd:

de landbouwsector heeft voldoende ruimtelijke mogelijkheden door:

intensieve veehouderij (IV)

- a. uitbreidings- en hervestigingslocaties voor bestaande levenskrachtige en economisch duurzame IV bedrijven³ in landbouwontwikkelingsgebieden en op mogelijk sterlocaties verspreid over Noordoost-Twente (zie ook zoneringskaart IV). De gemeente Tubbergen herbergt het grootste deel van deze landbouwontwikkelingsgebieden;
- b. nieuwvestigingslocaties van economisch duurzame IV bedrijven op voldoende grote bouwblokken, in Twenterand, langs de westgrens van de gemeente Tubbergen, ten noordoosten van Weerselo, ten oosten van Saasveld en ten zuiden van Losser.

Nieuwvestiging vindt bij voorkeur plaats langs bestaande infrastructuur;

grondgebonden landbouw

verbetering van de externe productieomstandigheden voor de grondgebonden melkveehouderij, passend binnen het behoud en herstel van de karakteristieke natuur- en landschapswaarden verspreid over Noordoost-Twente. Ruimtelijke situering in gebieden met

³ Intensieve Veehouderij = Vleesvarkens -, fokzeug -, pluimvee - en rundvee - bedrijven.

3 Veterinaire kwetsbaarheid

3.1 Hoofdlijnen

3.1.1 Problematiek: wat is er aan de hand?

De grote veedichtheid en de vele contacten tussen verschillende bedrijven maken Salland en Twente extra kwetsbaar voor veeziekten, zoals recent nog weer gebleken is met de MKZ- en vogelpestcrisis. Dit brengt niet alleen veel ellende en schade voor de veehouderijbedrijven met zich mee maar ook een ontwrichting van het openbare leven in grote gebieden. In de intensieve veehouderij is een ontwikkeling gaande naar meer gespecialiseerde (ontmengde), grotere en meer gesloten bedrijven (bijvoorbeeld bedrijven met zeugen en vleesvarkens op dezelfde locatie). Dit beperkt het aantal contacten tussen bedrijven wat een gunstige ontwikkeling is vanuit veterinaire veiligheid. Steeds meer intensieve veehouderijbedrijven hebben dieren op meerdere locaties doordat zij locaties of stallen van stoppende bedrijven overnemen en omdat het verplaatsen van die productiecapaciteit naar een locatie vaak ook niet wettelijk mogelijk was of is. Dit is veterinair gezien ongunstig. Recent is al de korting op de productierechten bij verplaatsing afgeschaft en naar verwachting worden nog dit jaar de laatste wettelijke belemmeringen weggenomen om productierechten van meerdere locaties van varkens- en kippenbedrijven in Salland-Twente samen te voegen (er is een wetsvoorstel daartoe in de maak). Wij beperken ons hier tot de varkenshouderij. De veterinaire aanpak bij pluimvee is landelijk nog in ontwikkeling.

3.1.2 Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?

De verantwoordelijkheid voor dierziekten ligt primair bij de veehouderijbedrijven. Met de Reconstructiewet wil de rijksoverheid de veterinaire risico's in de concentratiegebieden beperken door het invoeren van varkensvrije zones en het bevorderen van gesloten bedrijfssystemen. Salland en Twente gaan samen met Oost-Gelderland één compartiment vormen met varkensvrije zones langs Vecht, IJssel en Rijn. Varkensvrije zones zijn daarmee alleen aan de orde in Salland en niet in Noord- en Zuidwest-Twente. Langs de rijksgrens zijn geen varkensvrije zones vereist. De varkensvrije zones langs IJssel en Vecht zijn wettelijk verplicht.

3.1.3 Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?

Het verminderen van de veterinaire kwetsbaarheid willen wij realiseren door middel van de reconstructiezonering, een verplaatsings- en beëindigingsregeling voor de varkensbedrijven in de varkensvrije zones en het stimuleren van samenvoegen van meerdere locaties van 1 bedrijf.

- *Reconstructiezonering*: De varkensvrije zones hebben wij aangegeven op de reconstructiezoneringkaart (figuur I.11 achterin dit deel). (Her)vestiging van varkensbedrijven hebben wij hier onmogelijk gemaakt. In de varkensvrije zones langs IJssel en Vecht liggen 7 bedrijven (waarvan slechts 2 met meer dan 250 m² staloppervlakte aan intensieve veehouderij) met varkens met in totaal enkele duizenden varkens. De reconstructiezonering zal bijdragen aan een betere veterinaire veiligheid door minder bedrijfslocaties die bovendien meer geconcentreerd gelegen zullen zijn. Dit doordat bedrijven die (fors) willen uitbreiden met

productierechten van stoppende bedrijven dit vaak zullen doen op nog aan te wijzen sterlocaties in verwevingsgebied of in landbouwontwikkelingsgebied. Daarmee in samenhang komen ook milieu-, water- en natuurdoelen dichterbij. Het reconstructieplan biedt mogelijkheden voor clustering van veehouderijbedrijven in landbouwontwikkelingsgebied. Als dat vorm krijgt, leidt dit tot verdere reductie van veterinaire risico's.

- *Verplaatsings- en beëindigingsregeling*: Het verplaatsen en beëindigen van varkensbedrijven in de varkensvrije zones zal plaatsvinden met een verplaatsings- en beëindigingsregeling. Wij gaan er van uit dat het Rijk hiervoor financiële middelen beschikbaar stelt.
- *Samenvoegen van meerdere locaties van bedrijven*: Het reconstructieplan zal door middel van de zonering, nog aan te wijzen sterlocaties en ruimere mogelijkheden in het kader van de Stankwet meer kansen bieden voor het samenvoegen van meerdere locaties van één bedrijf. Wij willen hierbij de toekomstige rood voor rood regeling inzetten.
- *Beperken van veterinaire risico's op bedrijfsniveau en in de keten*: De landbouwbedrijven zelf zijn verantwoordelijk voor het betrachten van wettelijke en redelijkerwijs aanvullende maatregelen op het gebied van het voorkomen van de insleep en verspreiding van ziekten. Bijvoorbeeld door het beperken van het aantal contacten tussen bedrijven.

3.2 Beleid en referentie

3.2.1 Beleidscontext en beleidsdoel

Met de reconstructiewet wil de rijksoverheid de veterinaire risico's in de concentratiegebieden beperken door invoeren van varkensvrije zones en het bevorderen van gesloten bedrijfssystemen. Varkensvrije zones zijn alleen aan de orde in Salland en niet in Noordoost- en Zuidwest-Twente. Langs de rijksgrens zijn geen varkensvrije zones vereist. Een deel van de Vecht en IJssel ligt buiten het reconstructiegebied. Daar is geen 1.000 meter zone bepaald, maar geldt wel dat er ten tijde van varkenspest eveneens verhindering van varkenstransporten over bruggen en andere infrastructuur plaatsvindt. Doel is om bij een uitbraak van varkenspest in Oost-Nederland uitbreiding naar de rest van Nederland te voorkomen en andersom, als er buiten Oost-Nederland varkenspest uitbreekt.

3.2.2 Huidige situatie

De grote veedichtheid en de vele contacten tussen verschillende bedrijven maken Salland en Twente extra kwetsbaar voor veeziekten, zoals recent nog weer gebleken is met de MKZ-crisis. Dit brengt niet alleen veel ellende en schade voor de veehouderijbedrijven met zich mee maar ook een ontwrichting van het openbare leven in grote gebieden. In Salland liggen binnen de geplande varkensvrije zones 12 bedrijven met varkens. Het is niet bekend in welke mate varkensbedrijven in Salland-Twente gesloten zijn en in welke mate varkensbedrijven meerdere locaties hebben.

3.2.3 Autonome ontwikkeling

De ontwikkeling naar meer gespecialiseerde (ontmengde), grotere en meer gesloten bedrijven (bedrijven met zeugen en vleesvarkens, meerdere bedrijfslocaties van een bedrijf samenvoegen) is voor de veterinaire veiligheid een gunstige autonome ontwikkeling.

4 Stankhinder

4.1 Hoofdlijnen

4.1.1 Problematiek: wat is er aan de hand?

In 1995 ondervond 16% van de bevolking van Nederland stankhinder van landbouwactiviteiten, tegen 12% van industrie en 8% van verkeer (op basis van stankbelevingsonderzoek, niet op basis van vergunningsregels). Het reconstructieplan zal van invloed zijn op de toekomstige ligging van stallen ten opzichte van "hindergevoelige objecten" zoals woningen, verblijfsrecreatie en zorginstellingen. Zodra dit reconstructieplan is vastgesteld wordt daarmee ook de nieuwe Stankwet voor Salland-Twente van toepassing. Deze wet bevat soepeler regels voor vergunningverlening op basis van stankregels. Veehouderijbedrijven kunnen dan meer groeien op basis van stankregels dan voor het reconstructieplan het geval was. Daarmee kan het aantal stankgehinderden (beleving, niet op basis van vergunningsregels) toenemen ten opzichte van de huidige situatie. Een deel van de huidige veehouderijbedrijven zal in de toekomst stoppen en de productie overdragen aan de resterende bedrijven die daarmee zullen groeien. De stankhinder in de buurt van stoppende bedrijven neemt daarmee af. Maar de stankhinder in de buurt van de bedrijven die gaan uitbreiden kan fors toenemen, tenzij het reconstructieplan ervoor zorgt dat veehouderijbedrijven alleen mogen groeien en vestigen op plaatsen (ontwikkelingsgebieden, nog aan te wijzen sterlocaties) met zo weinig mogelijk nabije woningen en andere stankgevoelige objecten. Daarmee zal het dus vooral van dit reconstructieplan afhangen of de stankhinder zal toenemen of afnemen.

Stalaanpassingen met groenlabeltechnieken worden over een aantal jaren wettelijk verplicht voor intensieve veehouderijbedrijven. Deze technieken zijn vooral gebaseerd op het verminderen van de emissie van ammoniak. Afhankelijk van de diersoort werd bij vergunningverlening gerekend met een afname van de stankemissie tot maximaal 50%. Uit recent onderzoek blijkt echter dat niet iedere groenlabelstal een stankreductie geeft zoals eerder verondersteld werd. Alterra heeft ten behoeve van de reconstructie in Overijssel een stankonderzoek uitgevoerd. Daaruit blijkt (indicatief) het volgende. Op grond van de bestaande vergunningsregels (vóór het vaststellen van het reconstructieplan) voor stank heeft circa 30% van de intensieve veehouderijbedrijven nu geen uitbreidingsruimte. Uitgaande van groenlabeltechnieken heeft 20% geen uitbreidingsruimte. Op grond van de nieuwe Stankwet halveert ongeveer het aantal bedrijven dat geen uitbreidingsruimte meer heeft. De uitbreidingsruimte bedraagt onder de nieuwe stankregels gemiddeld per bedrijf circa 3.000 mestvarkeneenheden.

De variatie in uitbreidingsruimte tussen bedrijven is groot.

Van nul mestvarkeneenheden voor bedrijven die op slot zitten tot ruim 10% van de bedrijven die een uitbreidingsruimte hebben tot meer dan 10.000 mestvarkeneenheden. De "Regeling stankemissie veehouderijbedrijven in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden" van april 2003 brengt gemiddeld geen grote verandering in deze conclusies. Wel veranderen de ontwikkelingsmogelijkheden naar bedrijfstype (lager voor bijvoorbeeld zeugenbedrijven, beter voor een deel van de pluimveebedrijven). Onder de bestaande vergunningsregels is enkele

procenten van de stankgevoelige objecten "overbelast". Dat wil zeggen dat daar de vergunning voor veehouderij of de bouw van het gevoelige object eigenlijk op grond van de huidige regels niet afgegeven had mogen worden. Onder de nieuwe stankregelgeving en uitgaande van 100% groenlabelstallen in de intensieve veehouderij daalt het aantal overbelaste objecten tot minder dan 1%. Deze percentages zijn gebaseerd op vergunningsregels en zeggen dus nog niets over de werkelijk ervaren stankhinder die blijkbaar in veel meer gevallen tot hinderbeleving leidt (zie het begin van deze paragraaf).

4.1.2 Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?

Volgens rijksbeleid mogen er in 2010 geen ernstig stankgehinderden meer zijn en hadden er in 2000 maximaal 12% stankgehinderden mogen zijn. Deze doelstelling is niet gehaald maar blijft wel staan als doelstelling. Uit de voorgaande probleemanalyse blijkt dat het reconstructieplan een cruciale invloed kan hebben op de toekomstige mate van stankhinder vanuit de veehouderij in Salland-Twente. Met het reconstructieplan willen wij het aantal stankhinderden terugbrengen tot maximaal 12% in 2010 en het aantal ernstig stankgehinderden tot 0% in 2015. In samenhang met deze stankhinder-doelen willen wij ook voldoende perspectief bieden aan de intensieve veehouderijbedrijven van de toekomst. De reconstructie zal daarbij dus ook moeten zorgen voor voldoende geschikte locaties en ontwikkelingsmogelijkheden voor de intensieve veehouderijbedrijven van de toekomst.

4.1.3 Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?

Het verminderen van het aantal stankgehinderden in samenhang met het bieden van perspectief aan de toekomstige intensieve veehouderijbedrijven willen wij aanpakken door de reconstructiezonering en een verplaatsings- en beëindigingsregeling.

- *Reconstructiezonering*: Her- en nieuwvestiging van toekomstbedrijven (inclusief het samenvoegen van meerdere huidige productielocaties van één bedrijf) zal plaatsvinden op nog aan te wijzen sterlocaties en in landbouwontwikkelingsgebied. Deze locaties zijn mede geselecteerd op basis van stankhinder. Daarmee bereiken wij dat het aantal stankgehinderden meer afneemt dan op basis van alleen maar de vergunningsregels van de nieuwe Stankwet.
- *Verplaatsings- en beëindigingsregeling*: In overbelaste situaties met veel stankhinder zullen wij incidenteel gebruikmaken van het actief verplaatsen of beëindigen (van het veehouderijbedrijf of het gehinderde object) met behulp van de verplaatsings- en beëindigingsregeling (oplossen van 20 knelpunten). Wij willen voor verplaatsingen en beëindigen geld vrijmaken. Wij willen daarbij onder andere gebruikmaken van de toekomstige Rood voor rood-regeling.
- *Inspanningen van de landbouwbedrijven*: Er ligt een belangrijke verantwoordelijkheid bij de landbouwbedrijven zelf om te voldoen aan de wettelijke eisen aan stallen en om te ondernemen op de daartoe meest geschikte plekken.

4.2 Beleid en referentie

4.2.1 Beleidscontext en beleidsdoelen

De Wet stankemissie veehouderijen heeft als doel de normering omtrent stankoverlast in de landbouwontwikkelings-, verwevings- en extensiveringsgebieden met het primaat natuur vast te leggen. De Wet regelt de beoordeling van de stankgevoeligheid van rond een veehouderij liggende stankgevoelige objecten en de hiervoor noodzakelijke minimaal aan te houden afstand voor het verlenen van de milieuvergunning. In de Wet stankemissie veehouderij staat omschreven hoe een categorie indeling kan worden gemaakt van stankgevoelige objecten en de afstand die hierbij minimaal aanwezig moet zijn. Indien een stankgevoelig object binnen die minimale afstand van een agrarisch bedrijf ligt wordt de vergunning niet verleend. De wet is alleen van kracht binnen het reconstructiegebied bij een vastgesteld plan, aan een landelijke stankwet wordt op dit moment nog gewerkt.

Het algemene stankbeleid staat beschreven in de Herziene Nota Stankbeleid en in aanvulling daarop, de brief rijksbeleid Geur van 30 juni 1995. Als algemene doelstelling voor geurhinder is gesteld dat er in 2000 nog maximaal 750.000 woningen hinder mochten ondervinden van stank, in 2010 mogen er geen ernstig gehinderden meer zijn. Als algemeen uitgangspunt wordt gehanteerd het voorkomen van (nieuwe) stankgehinderden. De (NMP-) doelstelling voor het jaar 2000 bedraagt maximaal 12% door stank gehinderden. De doelstelling van 12% stankgehinderden landelijk is niet gehaald in 2000 en blijft staan als doelstelling. Deze doelstelling is echter niet te vertalen naar provincie of regio. In de landelijke cijfers wordt namelijk niet alleen naar de agrarische sector gekeken, maar naar alle stankproducerende sectoren.

4.2.2 Huidige situatie

Naar aantal geurgehinderden is de landbouw de belangrijkste veroorzaker van stankhinder (Onderzoek Milieukwaliteit Landelijk Gebied, provincie Overijssel). Volgens het NMP-3 ervoer in Nederland in 1995 16% van de bevolking stankhinder van landbouwactiviteiten, tegen 12% van industrie en 8% van verkeer. Bovengenoemde percentages zijn gemeten door middel van het doorlopend leefsituatieonderzoek van het CBS. Het percentage *gehinderden* is bepaald op basis van het percentage respondenten dat de vraag naar de frequentie van last van stank heeft beantwoord met "soms" of "vaak". Het percentage *ernstig gehinderden* is bepaald op basis van het percentage respondenten dat de vraag naar mate van stankhinder heeft beantwoord met "ernstig gehinderd".

Uit een in 2001 door Alterra uitgevoerd geuronderzoek blijkt dat 9-12% van alle agrarische bedrijven in Overijssel geen uitbreidingsruimte in dierplaatsen meer hebben. Voor alleen de intensieve bedrijven (varkens, kippen) is dit percentage 20 tot 30%. Dit op basis van de "oude" stankregels, die meer beperkend zijn dan de nieuwe Wet stankemissie veehouderijen. In de reconstructie moet echter wel gekeken worden naar de ontwikkelingsmogelijkheden van de intensieve veehouderij. Op dit moment is een probleem niet te verwachten, maar voor de mogelijk noodzakelijke schaalvergroting voor de toekomst is niet overal ruimte. Het aantal volgens de vergunningsregels overbelaste geurgevoelige objecten bedraagt 1% van het totale aantal

objecten. Daar zou de vergunning dus op basis van de huidige regels niet verleend mogen worden. Met het overal toepassen van groenlabelstallen daalt dit aantal overbelaste objecten met 75%. Deze vergunningsregels zeggen nog niets over de werkelijk ervaren geuroverlast.

4.2.3 Autonome ontwikkeling

De nieuwe Stankwet bevat voor het reconstructiegebied soepeler stankregels dan de vroegere richtlijn

96 voor milieuvergunningen voor veehouderijbedrijven. Dit betekent dat het aantal bedrijven dat "op slot" zit door invoering van de nieuwe wet sterk afneemt. De gemiddelde uitbreidingsruimte bedraagt bij toepassing van de nieuwe Stankwet gemiddeld circa 3.000 mestvarkeneenheden per bedrijf. De veehouderij zal zich door schaalvergroting concentreren op minder maar grotere bedrijven. In combinatie met de soepeler stankregels in de Wet stankemissie veehouderijen zal dit niet per definitie leiden tot minder geurgehinderden en kan dit per saldo misschien leiden tot een toename van het aantal geurgehinderden (op grond van werkelijke stankbeleving door respondenten, zie wijze van meten onder "huidige situatie").

Met de allerbeste bestaande technieken (luchtwassers, biofilters) zijn de emissies van stallen van de intensieve veehouderij (varkens en kippen) vergaand te reduceren. Dit brengt echter zeer hoge kosten en storingsgevoeligheid met zich mee en het is niet realistisch te veronderstellen dat deze technieken op enige schaal ingang zullen vinden. De Europese IPPC-richtlijn schrijft voor dat op grote varkens- en pluimveebedrijven de "best beschikbare technieken" toegepast moeten worden. Als de oprichting of uitbreiding van een veehouderij zou leiden tot een "belangrijke verontreiniging" of als de uitbreiding een "belangrijke toename van de verontreiniging" zou veroorzaken, moet een milieuvergunning worden geweigerd. De Europese richtlijn stelt dat in een nationaal uitvoeringsbesluit moet worden uitgewerkt, maar waarschijnlijk wordt de uitvoering bij de gemeenten neergelegd. Op dit moment is niet duidelijk op welke wijze de IPPC-richtlijn in Nederland uitgevoerd zal worden (bron: Handreiking ammoniak en veehouderij, InfoMil, mei 2002).

De best toepasbare technieken zijn over een aantal jaren verplicht (emissiearme stallen of ook wel groenlabelstallen genoemd) voor de intensieve veehouderij. Ook nu al heeft een onbekend aandeel van de bestaande stallen groen-labeltechnieken. Met het op groenlabelniveau brengen van alle stallen in de intensieve veehouderij is naar verwachting naast reductie van de emissie van ammoniak ook een aanzienlijke reductie van de stankemissie te bereiken. Bij de beoordeling van milieuvergunningen wordt in de praktijk gerekend met de richtlijn 1996, wat neerkomt op een stankreductie die afhankelijk van de diersoort enkele tientallen tot maximaal 50% bedraagt. De eerste resultaten uit recent onderzoek geven aan dat er ten opzichte van huidige omrekeningsfactoren grote verschillen kunnen voorkomen. Niet iedere groenlabelstal geeft de reductie van stankemissie zoals eerder verondersteld werd. De "Regeling stankemissie veehouderijbedrijven in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden" van april 2003 houdt rekening met de nieuwste inzichten.

5 Ammoniak

5.1 Hoofdpijnen

5.1.1 Problematiek: wat is er aan de hand?

De uitstoot (emissie) van ammoniak (een vluchtige stikstofverbinding) uit de veehouderij vormt een belangrijk aandeel in de neerslag (depositie) van stikstof op natuurgebieden in Salland en Twente. Een groot deel van deze natuurgebieden bevat waardevolle plantensoorten en andere organismen die niet bestand zijn tegen hoge stikstofdeposities. Uit onderzoek van TNO blijkt dat nu in circa 85% van de natuurgebieden in Salland-Twente het maximaal gewenste depositieniveau wordt overschreden. Op 55% van de natuurgebieden bedraagt de overschrijding 50 tot meer dan 200% van de kritische depositie. Met name ammoniak uit stallen dicht bij natuurgebieden zorgt voor deze lokale hoge uitschieters in het depositieniveau, hoewel het aandeel van de gebiedseigen ammoniak in de gemiddelde depositie op Salland-Twente maar circa 30% bedraagt. Dat komt doordat een groot deel van de ammoniak uit stallen dichtbij de bron neerslaat. Dit betekent dat de lokale pieken in de ammoniakdepositie voor een groot deel in het gebied zelf zijn op te lossen. Overige bronnen (industrie, verkeer en emissies van buiten Salland-Twente) zorgen voor een vrij *gelijkmatige "depositiedeken" over Salland en Twente. Deze depositiedeken is in 2010 alleen al iets hoger dan het kritische depositieniveau van de kwetsbaarste gebieden. Dus met ammoniakmaatregelen in de reconstructie alleen zijn niet op alle natuurgebieden de depositiedoelstellingen te halen maar wel veel dichter te benaderen door het opheffen van depositiepieken uit stallen.*

Uit onderzoek van TNO blijkt dat in 2010 op circa 60% van de natuurgebieden nog een overschrijding van de kritische depositie zal plaatsvinden, deels nog steeds met 50 tot meer dan 200%. *Figuur III. 3 geeft een beeld van deze overschrijdingen op basis van traditionele stallen en op basis van emissiearme stallen. In dat onderzoek is er van uit gegaan dat in 2015 alle stallen in Salland-Twente zijn aangepast met emissiearme groen-labeltechniek. Deze stalaanpassingen zijn over een aantal jaren wettelijk verplicht voor intensieve veehouderijbedrijven. Het toepassen van van verdergaande technische stalaanpassingen om de emissie terug te dringen (bijvoorbeeld luchtwassers) is niet op grote schaal te verwachten of wenselijk omdat deze aanpassingen niet bijdragen aan het ter plaatse verlagen van de huidige emissie en depositie van de desbetreffende bedrijven (door uitbreiding met dieren binnen het wettelijke emissieplafond), duur zijn (aanschaf, onderhoud en energieverbruik) en ook niet zo duurzaam vanwege het energieverbruik. Bedrijven die te maken hebben met een emissieplafond in de 250-meter Wav-zones zijn ook met luchtwassers beperkt in hun toekomstige uitbreidingsmogelijkheden. Deze vergaande technische maatregelen bieden voor deze bedrijven dan ook geen optimaal perspectief voor de langere termijn. Bedrijven in extensiveringsgebied kunnen niet uitbreiden, omdat het bouwvlak in het reconstructieplan wordt begrensd "tot op de muur" van de bestaande stallen. Vergaande technische maatregelen in de bestaande stallen zijn dan geen rendabele investering.*

5.1.2 Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?

Het beleidsdoel voor depositie van stikstof is dat er in 2016 geen overschrijdingen zijn van kritische depositieniveaus op kwetsbare gebieden. Uit TNO-onderzoek blijkt dat het emissiearm maken van alle stallen (wat nu al wettelijk verplicht is met ingang van 2008) lang niet voldoende is om de depositiepieken op kwetsbare gebieden voldoende te verminderen. Wij willen depositiepieken op kwetsbare gebieden als gevolg van ammoniak uit stallen verminderen. Dat kan door de toekomstige intensieve veehouderijbedrijven gemiddeld op een grotere afstand te plaatsen van voor verzuring gevoelige gebieden. Dit kan ook om andere redenen gewenst zijn, bijvoorbeeld vanwege landschap (ontstening) en waterbeheer. Verplaatsing tussen deelgebieden kan nodig zijn, bijvoorbeeld van Twente (met veel kwetsbare gebieden met grote overschrijdingen) naar Salland (met minder kwetsbare gebieden en minder grote overschrijdingen). In samenhang met deze ammoniak-doelen willen wij ook voldoende perspectief bieden aan de intensieve veehouderijbedrijven van de toekomst. Wij zullen daarbij dus ook moeten zorgen voor voldoende geschikte locaties en ontwikkelingsmogelijkheden voor de intensieve veehouderijbedrijven van de toekomst.

5.1.3 Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?

Het verminderen van de depositie op voor verzuring gevoelige gebieden in samenhang met het bieden van perspectief aan de toekomstige intensieve veehouderijbedrijven willen wij aanpakken door middel van de reconstructiezonering en een verplaatsings- en beëindigingsregeling:

Reconstructiezonering: Een deel van de zones van 250 meter rond voor verzuring gevoelige gebieden binnen de EHS hebben wij aangemerkt als extensiveringsgebied. Dat zijn de delen met de grootste knelpunten rond verzuring en soms in combinatie met andere knelpunten, bijvoorbeeld landschap. In deze zones is uitbreiding en nieuwvestiging van intensieve veehouderij niet meer mogelijk. Overeenkomstig de ontwikkeling zonder reconstructie zal een deel van deze bedrijven stoppen, waarbij de productie overgaat naar andere bedrijven die wel willen uitbreiden. Naar schatting zal het beëindigen van de intensieve veehouderij in totaal 200 ton afname van ammoniakemissie tot gevolg hebben. Nieuwvestiging van intensieve veehouderijbedrijven zal kunnen plaatsvinden op minimaal 1.000 meter afstand van voor verzuring gevoelige gebieden, terwijl sterlocaties aangewezen kunnen worden vanaf 250 meter.

Verplaatsings- en beëindigingsregeling: Met behulp van een verplaatsingsregeling zullen wij circa 35 bedrijven in het extensiveringsgebied die toch willen uitbreiden helpen verplaatsen naar het verwevingsgebied (hervestiging op nog aan te wijzen sterlocaties) of landbouwontwikkelingsgebied (hervestiging op bestaand bouwblok of nieuwvestiging). Deze her- en nieuwvestiging mag alleen plaatsvinden op minimaal 250 meter respectievelijk 1.000 meter afstand van voor verzuring gevoelige gebieden. Daarmee bereiken wij dat de depositie op de gevoelige gebieden fors afneemt. Ook bedrijven die zelf willen verplaatsen of uitbreiden (bijvoorbeeld om meerdere locaties samen te voegen) moeten zich aan die afstandsregels houden. Ook daarmee verminderen wij de depositie op gevoelige gebieden. De overige bedrijven (ca. 90) met intensieve veehouderij in het extensiveringsgebied zullen wij stimuleren om te schakelen of te beëindigen. Er zullen ook maatregelen buiten de sector landbouw nodig zijn. Zowel voor verplaatsingen als beëindigen willen wij gebruikmaken van de toekomstige Rood voor rood-regeling.

Inspanningen van de landbouwbedrijven: Er ligt er een belangrijke verantwoordelijkheid bij de landbouwbedrijven zelf om te voldoen aan de wettelijke eisen aan stallen en om te ondernemen op de daartoe meest geschikte plekken.

5.2 Beleid en referentie

5.2.1 Beleidscontext en beleidsdoelen

De Wet ammoniak en veehouderij (Wav, in werking vanaf 8 mei 2002) schrijft een emissieplafond per bedrijf voor binnen de voor verzuringsgevoelige gebieden in de PEHS en een zone van 250 meter daaromheen. De provincie dient daartoe de PEHS nader te begrenzen. Dat hebben wij nog niet gedaan, omdat de regering Balkenende II in het regeerakkoord het aantal kwetsbare gebieden verder wil beperken tot de zeer kwetsbare voor verzuring gevoelige gebieden in de PEHS. In figuur III.4, de beleidskaart natuur, is globaal aangegeven welke gebieden met een zone van 250 m op 1 november 2003 als voor verzuring gevoelig worden beschouwd. In figuur III.5 is aangegeven welke voor verzuring gevoelige gebieden in de PEHS zeer kwetsbaar zijn. Dit is een weergave op basis van vegetatiekarteringsgegevens van de provincie Overijssel en normen uit het Handboek Natuurdoeltypen 2001. Op 12 september 2003 heeft de regering in een brief aan de Tweede Kamer geschreven hoe zij denkt dat het ammoniakbeleid verder ingevuld zou kunnen worden. In deze brief wordt sterk de nadruk gelegd op de bescherming van de voor verzuring gevoelige gebieden in de Habitat- en Vogelrichtlijngebieden en de Natuurmonumenten. De Habitat- en Vogelrichtlijngebieden en de Natuurmonumenten zijn in figuur III.6 terug te vinden.

Intensieve veehouderijbedrijven (inclusief milieuvergunningplichtige melkveebedrijven met een neventak intensieve veehouderij) krijgen een emissieplafond overeenkomstig de huidige milieuvergunning, gecorrigeerd voor groenlabelwaarden. Voor melkveebedrijven binnen de 250-meterzone die vallen onder de Amvb melkveebedrijven (geen milieuvergunning nodig, eventueel kleine neventak intensieve veehouderij) is uitbreiding mogelijk tot een emissieplafond van 1.345,3 kg ammoniak, wat overeenkomt met 110 melkkoeien + 77 stuks jongvee. De beperkingen binnen de 250-meter zone gelden niet voor biologische bedrijven en bedrijven ten behoeve van natuurbeheer. Melkveebedrijven binnen de 250-meter zone met een (zeer kleine) intensieve tak, mogen uitbreiden in melkrundvee ten koste van de intensieve tak tot aan het emissieplafond van 1.345,3 kg. De emissie van de intensieve tak (die niet in emissie mag toenemen) maakt onderdeel uit van het totale emissieplafond van 1.345,3 kg. Melkveebedrijven met een grotere intensieve neventak moeten een milieuvergunning hebben. Intensieve veehouderijbedrijven en melkveebedrijven buiten de 250-meter zone kunnen in beginsel onbeperkt uitbreiden, tenzij uitbreiding uit andere overwegingen dan ammoniak niet mogelijk is.

In de Europese regelgeving is voor Nederland een emissieplafond (emissietaakstelling) vastgesteld van 128 kton NH₃, op dit moment bedraagt de ammoniakemissie uit de agrarische sector in Nederland circa 165 kton NH₃. In het NMP4 zijn als richtinggevende milieudoelen opgenomen:

- 75 tot 85% minder ammoniakemissie dan in 1990;
- totale ammoniakemissie in Nederland in 2030 niet hoger dan 30-55 kton NH₃;
- inspanningsverplichting van 100 kton NH₃ waarvan 14 kton niet agrarisch en 86 kton agrarisch.

5.2.2 Huidige situatie

De uitstoot (emissie) van ammoniak (een vluchtige stikstofverbinding) uit de landbouw in Salland en Twente vormt een belangrijk aandeel in de neerslag (depositie) van stikstof (via de lucht) op natuurgebieden in Salland en Twente. Een groot deel van deze natuurgebieden bevat waardevolle *plantensoorten en andere organismen die niet bestand zijn tegen hoge stikstofdeposities*. Op basis van een natuurdoeltypenkaart zijn kritische depositie klassen toegekend aan de verschillende natuurdoeltypen. Figuur III.5 geeft een overzicht van kritische depositieniveaus op basis van de natuurdoeltypen. In totaal wordt er in circa 85% van de natuurgebieden in Salland-Twente de kritische depositie overschreden. Op 55% van de natuurgebieden bedraagt de overschrijding 50% tot meer dan 200% van de kritische depositie. In figuur III.3 is dit weergegeven.

Het gemiddelde depositieniveau van stikstof in Salland-Twente loopt van 2.320 tot 2.615 mol/ha/jaar (figuur III.7), met uitschieters tot 5.000 mol/ha/jaar (onderzoek Milieukwaliteit Landelijk Gebied). Daarmee ligt de depositie in Salland-Twente boven het gemiddelde van de gehele provincie (2.300 mol/ha/jr). De stikstofdepositie op natuurgebieden is gemiddeld 2.323 tot 2.480 mol/ha/jaar. De emissies uit Salland-Twente zelf (dus niet van overig Overijssel, overig Nederland of het buitenland) dragen voor circa 30% tot 32% bij aan de depositie in het hele gebied en voor 22% tot 24% aan de depositie in natuurgebieden. Met name de gebiedseigen ammoniak, die voor een groot deel al weer dichtbij de bron neerslaat, zorgt voor de lokale hoge uitschieters in depositieniveau. De depositie als gevolg van de overige bronnen ligt als een vrij gelijkmatige "deken" over Salland en Twente. Dit betekent ook dat de gebiedseigen ammoniak een belangrijk deel van het probleem is dat voor een groot deel in het eigen gebied is op te lossen. Naast de depositie als gevolg van de gebiedseigen emissie dragen ook nog andere bronnen bij aan de depositie van stikstof in Salland en Twente. Daarbij gaat het om overig Nederland en het buitenland, met behalve ammoniak ook depositie van stikstofoxiden uit verkeer, huishoudens en industrie. Tabel 5.1 geeft een overzicht van de huidige situatie rond depositie voor elk reconstructiegebied afzonderlijk en voor de provincie Overijssel als geheel.

Tabel 5.1 Gegevens depositie, huidige situatie.

	Salland	Zuidwest-Twente	Noordoost-Twente	Overijssel
percentage natuurgebied met overschrijding van kritische depositieniveau	85	85	83	circa 87
% natuurgebied met overschrijding van 50 tot 200 % van de kritische depositie	50	60	55	circa 45
Gemiddeld depositieniveau in mol N/ha/jr	2.320	2.615	2.470	2.300
Stikstofdepositie op natuurgebieden in mol N/ha/jr	2.335	2.480	2.325	Niet bekend
Bijdrage van eigen emissie van ammoniak aan de depositie in gehele gebied in %	32	32	30	Niet bekend
Bijdrage van eigen emissie van ammoniak aan de depositie in de eigen natuurgebieden in %	22	24	23	Niet bekend

5.2.3 Autonome ontwikkeling

In deze berekeningen van de autonome ontwikkeling in de depositie van ammoniak is er door TNO-MEP van uitgegaan dat in 2015 de AMvB-huisvesting volledig geïmplementeerd is (figuur III.8). Ten gevolge van deze autonome ontwikkeling zal de gemiddelde depositie op de Provincie Overijssel en in Salland-Twente tot 2010 met circa 35% dalen. Het gemiddelde depositieniveau in 2010 in Salland-Twente zal 1.520 tot 1.665 mol/ha/jaar bedragen. De depositie op natuurgebieden zal gemiddeld 1.500 tot 1.570 mol/ha/jaar bedragen. Van deze depositie is 32 tot 35% respectievelijk 24% afkomstig uit het gebied zelf. Op ongeveer 55 tot 65% van de natuurgebieden zal nog een overschrijding van het kritische depositieniveau plaatsvinden. Van alle natuurgebieden zal 10 tot 32% een overschrijding hebben van 50% tot meer dan 200% van het kritische depositieniveau. In figuur III.3 is dit aangegeven.

Ten gevolge van de autonome ontwikkeling zal het areaal natuur in de provincie Overijssel met overschrijding van de kritische depositiewaarde van 2.400 mol/ha/jaar zeer sterk afnemen, voor meer dan 98%. Voor het areaal natuur met een overschrijding van de waarde van 1.400 mol/ha is de reductie 15%, voor areaal natuur met een overschrijding van de waarde van 700 mol/ha is de reductie 0%. Hieruit blijkt dat er in de reconstructie vooral via maatregelen rond de meest kwetsbare natuurgebieden nog een aanzienlijke vermindering van de depositie kan worden bereikt. Tabel 5.2 geeft een overzicht van de autonome ontwikkeling rond depositie voor elk reconstructiegebied afzonderlijk en voor de provincie Overijssel als geheel.

Tabel 5.2: Gegevens depositie, autonome ontwikkeling.

	Salland	Zuidwest-Twente	Noordoost-Twente	Overijssel
Percentage natuurgebied met overschrijding van kritische depositieniveau	55	65	57	circa 58
% natuurgebied met overschrijding van 50 tot 200 % van de kritische depositie	10	24	32	circa 15
Gemiddeld depositieniveau in mol N/ha/jr	1.520	1.665	1.625	1.505
Stikstofdepositie op natuurgebieden in mol N/ha/jr	1.500	1.570	1.560	Niet bekend
Bijdrage van eigen emissie van ammoniak aan de depositie in gehele gebied, in %	35	32	32	Niet bekend
Bijdrage van eigen emissie van ammoniak aan de depositie in de eigen natuurgebieden, in %	24	24	24	Niet bekend

Met de allerbeste bestaande technieken (luchtwassers, biofilters) zijn de emissies van stallen van de intensieve veehouderij (varkens en kippen) vergaand te reduceren. Dit brengt echter hoge kosten en storingsgevoeligheid met zich mee en het is nog onduidelijk of deze technieken op enige schaal ingang zullen vinden. De Europese IPPC-richtlijn schrijft voor dat op grote varkens- en

pluimveebedrijven de "best beschikbare technieken" toegepast moeten worden. Als de oprichting of uitbreiding van een veehouderij zou leiden tot een "belangrijke verontreiniging" of als de uitbreiding een "belangrijke toename van de verontreiniging" zou veroorzaken, moet een milieuvergunning worden geweigerd. De Europese richtlijn stelt dat in een nationaal uitvoeringsbesluit moet worden uitgewerkt, maar waarschijnlijk wordt de uitvoering bij de gemeenten neergelegd. Op dit moment is niet duidelijk op welke wijze de IPPC-richtlijn in Nederland uitgevoerd zal worden (bron: Handreiking ammoniak en veehouderij, InfoMil, mei 2002). De best toepasbare technieken zijn over een aantal jaren verplicht (groenlabelstallen) voor de **intensieve veehouderij**. Ook nu al heeft een onbekend aandeel van de bestaande stallen groenlabeltechnieken. Met het op groenlabelniveau brengen van alle stallen in de intensieve veehouderij is naar verwachting nog een emissiereductie voor ammoniak te realiseren van circa 35% ten opzichte van de huidige situatie, zoals blijkt uit het onderzoek van TNO-MEP. De rundveehouderij zal de emissies van ammoniak vooral terugdringen door een uitgekende voersamenstelling, naar verwachting met maximaal 25% (Melkveehouderij en omgeving, NZO).

6 Watersysteem

6.1 Hoofdlijnen

6.1.1 Problematiek: wat is er aan de hand?

Het watersysteem in Nederland en Salland-Twente voldoet niet meer aan de eisen die wij nu stellen. Dit is te zien aan de recente perioden van grote wateroverlast, de verdroging van natuur (figuur III.9) en landbouw, de tekort schietende kwaliteit van grond- en oppervlaktewater en de aantasting van grondwatervoorraden. Hiervoor zijn verschillende oorzaken te noemen. Er is de afgelopen decennia veel ruimte onttrokken aan watersystemen. Bijvoorbeeld door insnoering van rivieren en beken, het afkoppelen en omleiden van bronnen en bovenlopen van beeksystemen en door stedelijke uitbreidingen. Nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld stedelijke uitbreidingen vragen nog steeds extra ruimte. Ook de bodemdaling van Nederland en klimaatveranderingen hebben grote invloed op het watersysteem. In West-Europa wordt de regenval intensiever en onregelmatiger terwijl daarnaast een behoorlijke rijzing van de zeespiegel wordt verwacht. Het water vraagt meer ruimte terwijl het minder krijgt.

Met maatregelen gericht op de watersysteembenadering (water vasthouden, bergen, gewenst grond en oppervlaktewaterregime, afstemmen functies op watersysteem) is niet meer dan een begin gemaakt. Ingeschat is dat minimaal 5% (circa 30.000 ha) van de oppervlakte het stroomgebied Vecht-Zwarte Water nodig is voor het aanpassen van watergangen, regelmatige waterberging (met name beekdalen) en gebieden voor incidentele tijdelijke wateropvang in buitengewoon natte omstandigheden (gecontroleerde bergingsgebieden, inschatting 10.000 ha). De komende twee jaar worden de benodigde oppervlakten nog nader bepaald met modelberekeningen. Voor Salland-Twente zijn voorlopig de volgende benodigde oppervlakten in te schatten:

- 1% van de oppervlakte van het reconstructiegebied voor aanpassing van watergangen (circa 2000 ha);
- 2% van de oppervlakte van het reconstructiegebied voor gecontroleerde wateropvang (zoals Noord- en Zuid-Meene), circa 4.000 ha;
- op natuurlijke wijze neemt het water in perioden van overvloedige neerslag ruimte op ongecontroleerde wijze, gemiddeld eens in de honderd jaar. Deze natuurlijke berging beslaat ongeveer 16% van het stroomgebied en is te vinden in beekdalen, natuurlijke laagten en overstromingsvlakten. Dat zijn de risicogebieden op wateroverlast.

Er worden sinds begin jaren 80 een groot aantal anti-verdrogingsprojecten uitgevoerd. Een onderdeel daarvan is de vermindering van het aantal grondwateronttrekkingen. Toch is een groot deel van de natuurgebieden en landbouwgrond in Salland-Twente nog steeds te droog. Het waterleidingbedrijf Vitens en de provincie Overijssel zijn de afgelopen jaren bezig geweest invulling te geven aan het streven naar duurzame winningen. Voor de nog duurzaam te maken winningen is Vitens bezig per winning na te gaan welke maatregelen nodig zijn (zie figuur III.12) zie kaart van

6.1.2 Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?

De hoofddoelstellingen uit het provinciale Waterhuishoudingsplan van Overijssel zijn mede uitgewerkt in de speerpunten van de stroomgebiedsvisie Vecht-Zwarte Water. Een deel van Salland en Zuidwest-Twente ligt in het stroomgebied van de Schipbeek, maar daarvoor gelden soortgelijke speerpunten. Onderstaand geven wij per speerpunt aan wat de reconstructie kan bijdragen aan het realiseren van de doelen en welke ambitie wij daarbij willen waarmaken.

- *Herstel van de veerkracht van het watersysteem* door de sponswerking van de bodem te vergroten, de opvangcapaciteit van watergangen te verhogen, ruimte te geven aan de hoofdafvoersystemen, het inrichten van wateropvanggebieden en het hanteren van de beleidslijn "Ruimte voor de Rivier". In figuur III.10 is een overzicht van de watersystemen weergegeven.
- *Meer ruimte geven aan het watersysteem, het watersysteem benutten als drager voor de inrichting van het landelijk gebied: (zie figuur I.9).* Het systeem van wateringen en waterlopen nemen wij als uitgangspunt voor de inrichting van het reconstructiegebied. In figuur III.11 zijn deze waterlopen opgenomen. Deze benadering legt de basis voor een beekdalbrede aanpak, een aanpak waarbij het natuurlijke reliëf van het gebied de grenzen aangeeft waarbinnen landbouw, natuurontwikkeling, landschapsbouw en herstel van natuurlijke watersystemen samengaan. In de reconstructieplanperiode tot 2015 willen wij 30% van de in het streefbeeld aangegeven beken en wateringen (beek)dalbreed inrichten (op langere termijn 100%). Dit met prioriteit voor beken waar combinatie mogelijk is van herstel van het watersysteem, natuurontwikkeling, versterking van het landschap en recreatief medegebruik. Voor maatregelen voor waterlood-sec (herprofilering van de beek zonder andere inrichtingsmaatregelen in het beekdal) is mogelijk 50% haalbaar. De reconstructie biedt ook goede kansen om ruimte te reserveren en realiseren voor waterberging in samenhang met oplossingen voor andere functies. In de reconstructieplanperiode (tot 2015) willen wij alle benodigde waterbergingsgebieden in ieder geval aanwijzen en voorzover mogelijk realiseren.
- *Ontwikkelingsmogelijkheden van functies afhankelijk maken van het waterbeleid, water als sturende factor.* Het watersysteem zal meer sturend moeten zijn bij de ontwikkelingsmogelijkheden van functies, mede op basis van de "watertoets". In de risicogebieden voor wateroverlast en overstroming (zie figuur III.12) en bergingsgebieden worden voorwaarden gesteld aan de ontwikkelingsmogelijkheden van kapitaalintensieve vormen van grondgebruik. Dit uitgangspunt hanteren wij ook in de reconstructie. Dit betekent bijvoorbeeld onder voorwaarden ('ja, mits') nieuwvestiging, hervestiging of uitbreiding van bijvoorbeeld intensieve veehouderij-, glastuinbouw- en recreatiebedrijven in potentiële waterbergingsgebieden en andere gebieden met een te groot risico.
- *Waterbeheer afstemmen op de functies, het gewenste grondgebruik:* De reconstructie kan bijdragen aan het realiseren van een optimale waterhuishouding voor de verschillende functies. In de Stroomgebiedsvisie zijn de onderscheiden gebieden met een bepaald waterbeheer globaal aangegeven (figuur III.12). Deze aanduiding is voor de reconstructie uitgangspunt. Met het uitvoeren van maatregelen om het gewenste waterregime te realiseren is een belangrijke bijdrage te leveren aan het bestrijden van de verdroging van natuur en landbouwgebieden. Bovendien wordt de veerkracht van het watersysteem verbeterd, waardoor het snel afstromen van water wordt tegengegaan. De verdroging van natuur willen wij in de planperiode oplossen in samenhang met realisatie van de PEHS. Op een deel van de landbouwgrond, bijvoorbeeld in de beekdalen zullen wij de waterhuishouding mede afstemmen op natuur- en waterfuncties. Dit

betekent dat daar (extensief) grasland wel goed mogelijk is maar bouwland niet. In regionale en lokale kwelzones ligt het accent op het versterken van hoogwaardige natuurfuncties. Het gewenste grond- en oppervlaktewaterregime willen wij in de planperiode gebiedsdekkend vaststellen en wij zullen ons inspannen om het GGOR in ieder geval te realiseren in de gebieden met kwaliteitswater (ongeveer 10% van de oppervlakte van Salland-Twente).

- *Voor het hoofdwatersysteem(IJssel en Vecht) geldt de beleidslijn "Ruimte voor de Rivier".* De doelstelling van de beleidslijn kent drie hoofdonderdelen: meer ruimte bieden voor de rivier, een duurzame bescherming bieden voor mens en dier tegen overstromingen bij hoogwater en het beperken van materiele schade. Om het waterbergend vermogen en de afvoercapaciteit van de rivier te waarborgen c.q. te vergroten en daarmee in de toekomst schade zo veel mogelijk te voorkomen, onderscheidt de beleidslijn voor al dan niet toestaan van nieuwe dan wel uitbreiding van bestaande activiteiten/functies in het winterbed twee situaties. In de eerste plaats ja, mits: riviergebonden functies toegestaan. Ten tweede, nee, tenzij: overige functies niet toegestaan tenzij er een zwaarwegend maatschappelijk belang is én de functie niet redelijkerwijs buiten het winterbed kan worden gesitueerd én de functie geen feitelijke belemmering vormt om in de toekomst de afvoercapaciteit te vergroten. IJssel en Vecht maken deel uit van de PEHS. In deze zones zal gezocht moeten worden naar meer ruimte voor de rivier met selectief in te zetten berging, zo mogelijk gecombineerd met groene functies en recreatief medegebruik.
- *Duurzame grondwaterwinning:* Bestaande grondwaterwinningen zullen wij duurzaam maken. Dit houdt in een goede situering van de winning in het watersysteem met zo min mogelijk schade aan waterafhankelijke natuur en landbouw. In de planperiode willen wij alle winningen duurzaam maken. De grondwaterbeschermingsgebieden staan in figuur III.12

6.1.3 Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?

De opgave is deels te realiseren met de reconstructiezonering en aanvullende andere instrumenten per speerpunt.

- *Reconstructiezonering, ontwikkelingsmogelijkheden van functies afhankelijk maken van het waterbeleid:* Landbouwontwikkelingsgebied en nog aan te wijzen sterlocaties zijn/zullen bij voorkeur niet aangewezen (worden) in gebieden met teveel risico op wateroverlast of gebieden die wij reserveren voor waterberging. Bij de daadwerkelijke inpassing (precieze locatie) van kapitaalintensieve functies zal wel rekening gehouden worden met de risico's en met potentiële waterbergingsgebieden (maatwerk). Dit is nader uiteengezet in paragraaf 5.6.1 in deel I.
- *Meer ruimte geven aan het watersysteem:* De beekdalbrede inrichting en waterberging is te realiseren met de aanpak zoals weergegeven onder natuur, landschap en met name ook landbouw: verplaatsings- en beëindigingsregeling, verbreding, groene en blauwe diensten, gebiedsfonds, groundbank, landinrichting en kavelruil, extensivering grondgebonden landbouw. De waterschappen zullen de gebieden voor waterberging opnemen in de keur en de legger. De veerkracht en vergroting van het watersysteem pakken wij aan zodra zich daar bij verschillende projecten en initiatieven kansen voordoen. Daarnaast maken wij gebieden zo veel mogelijk zelfvoorzienend voor waterbehoefte en gaan wij waterlopen herinrichten.
- *Waterbeheer afstemmen op de functies:* De grondwaterpeilen worden afgestemd op het gewenste grondgebruik. Daarbij zal echter niet dieper worden ontwaterd dan op dit moment het geval is. Dat betekent dat op diverse plaatsen het waterpeil zal zijn afgestemd op grasland. Afwateringsstelsels worden zo nodig aangepakt. Leidraad hiervoor is figuur III.12. Zo veel mogelijk nemen wij noodzakelijke maatregelen als onderdeel van integrale projecten. Dan

- kunnen wij immers ook goed de combinaties met andere functies maken. In gebieden waar dergelijke projecten voorlopig niet gepland zijn, zullen wij projecten met dit doel opzetten.
- *Duurzame grondwaterwinning*: Vitens zet haar streven naar het duurzaam maken van de winningen voort. De aanpak daarvan en het tempo waarin verschildt per gebied. Veelal kiest Vitens voor een gebiedsgerichte aanpak in overleg met alle partners in het gebied.
 - *Natuurontwikkeling afgestemd op ruimte voor de rivier, alleen riviergebonden functies*.

6.2 Beleid en referentie

6.2.1 Beleidscontext en beleidsdoel

In het waterhuishoudingsplan is de hoofdkoers voor de waterhuishouding in de provincie Overijssel aangegeven voor een periode van circa 20 jaar. Voor de planperiode (circa 8 jaar) is deze hoofdkoers geconcretiseerd in doel- en taakstellingen per gebied of per beleidsthema. Waterschappen stellen waterbeheersplannen op, waarin uitwerking wordt gegeven aan het WHP.

Hoofddoelstellingen uit het waterhuishoudingsplan zijn:

- herstel van de veerkracht van het watersysteem door de sponswerking van de bodem te vergroten, de opvangcapaciteit van watergangen te verhogen, ruimte te geven aan de hoofdafvoersystemen, het inrichten van wateropvanggebieden en het hanteren van de beleidslijn "Ruimte voor de Rivier";
- verbeteren van kwaliteit en inrichting van wateren, bescherming en ontwikkeling van waterparels (een hoge belevingswaarde gaat hier gepaard met een hoge natuurwaarde) en het hanteren van streefbeelden voor het te voeren waterbeheer (basiswater, kwaliteitswater en belevingswater);
- het stedelijk waterbeheer en het beheer van de waterketen: het opheffen van grondwateroverlast, het verbeteren van de waterkwaliteit en de inrichting van wateren in stedelijke gebieden, het optimaliseren en duurzaam maken van de waterketen, een veilige en betrouwbare openbare drinkwatervoorziening;
- ruimte voor de rivier, door een duurzame bescherming te bieden voor mens en dier tegen overstromingen bij hoogwater en het beperken van de materiële schade.

Naar aanleiding van de regelmatig terugkerende wateroverlast en de verwachte klimaatveranderingen, de zeespiegelrijzing en de bodemdaling heeft de regering de Commissie Waterbeheer 21st eeuw (WB21) ingesteld. De commissie beveelt aan om water sterker te betrekken in ons handelen en om het water meer ruimte te geven.

De stroomgebiedvisie doorloopt in 2003 een vaststellingsprocedure. De stroomgebiedvisie betreft de uitwerking in een visiekaart en een risicokaart. De uitwerking van de visiekaart betreft de *aanduiding van de waterhuishouding gespecificeerd voor landbouw of natuur*. Op de risicokaart zijn globaal aangeduid gebieden met wateroverlast. Hier gelden voorwaarden aan de ontwikkelingsmogelijkheden van kapitaalintensieve vormen van grondgebruik, zoals verstedelijking, intensieve veehouderij en glastuinbouw. Voor gebieden met een risico op wateroverlast van 1/10 tot 1/100 jaar geldt een "nee, tenzij" beleid. Voor gebieden met een risico

op wateroverlast van 1/100 tot 1/250 jaar geldt een "ja, mits" beleid. Het accent bij de berging zal blijven liggen op berging op het maaiveld.

Volgens het WHP word de drinkwaterwinning duurzaam gemaakt door:

- een situering in het watersysteem met zo min mogelijk schade aan waterafhankelijke natuur en landbouw;
- bescherming tegen verontreinigende invloeden van menselijke activiteiten, zowel in de directe omgeving van de winning, als in het intrekgebied of brongebied van de winning. In grondwaterbeschermingsgebieden waren volgens de Provinciale Milieu Verordening lagere metaanwendingsnormen van toepassing. Deze aanwendingsnormen zijn per 1 januari 2003 regulier beleid;
- een milieuverantwoorde wijze van productie van drinkwater, waarbij herkomst van het water, de afvalstroom en het energiegebruik belangrijke criteria zijn;
- een bedrijfstechnisch verantwoorde productiewijze, waarbij de huidige en toekomstige kwaliteit van de grondstof, de kosten en de leveringszekerheid belangrijke criteria zijn.

De drinkwatermaatschappij heeft deze principes in haar Lange Termijnplan Drinkwatervoorziening uitgewerkt voor de verschillende winningen. Het beleid van Vitens is gericht op het verbeteren van de grondwaterkwaliteit, het minimaliseren van de negatieve effecten van winningen op de omgeving en het zo goed mogelijk inpassen van winningen in hun omgeving.

De speerpunten van de stroomgebiedsvisie *Vecht-Zwarte Water* zijn (een deel van Zuidwest-Twente ligt in het stroomgebied van de Schipbeek, maar daarvoor gelden soortgelijke speerpunten) (Figuur III.12):

- *meer ruimte geven aan het watersysteem*: Zowel voor dagelijkse omstandigheden als extreem natte perioden is meer ruimte nodig voor het watersysteem;
- *ontwikkelingsmogelijkheden van functies afhankelijk maken van het waterbeleid*;
- afhankelijk van de aard van het specifieke wateraspect worden eisen gesteld aan de ontwikkelingsmogelijkheden van functies. In de risico- en bergingsgebieden voor wateroverlast en overstroming worden bijvoorbeeld voorwaarden gesteld aan de ontwikkelingsmogelijkheden van kapitaalintensieve vormen van grondgebruik;
- *waterbeheer afstemmen op functies (in dagelijkse beheeromstandigheden)*. Er zijn drie typeaanduidingen voor het dagelijkse waterbeheer die worden onderscheiden:
 - a. landbouwgerichte waterhuishouding;
 - b. landbouw gerichte waterhuishouding met beperkte ontwatering;
 - c. natuurgerichte waterhuishouding.

6.2.2 Huidige situatie

Salland-Twente

Het watersysteem in Nederland voldoet niet meer aan de eisen die daaraan moeten worden gesteld. Dit is te zien aan de recente perioden van grote wateroverlast, de verdroging van natuur en landbouw, de tekort schietende kwaliteit van grond- en oppervlaktewater en de aantasting van grondwatervoorraden. Hiervoor zijn verschillende oorzaken te noemen. Er is de afgelopen decennia veel ruimte onttrokken aan watersystemen. Bijvoorbeeld is dat gebeurd door insnoering

water langer wordt vastgehouden in het gebied. Ook daarmee wordt een bijdrage geleverd aan het tegengaan van verdroging. Dat neemt niet weg dat de verdrogingsproblemen nog niet zijn opgelost. Grondwaterwinningen worden duurzaam gemaakt, met speciale aandacht voor de winningen op de stuwwallen, vanwege de bijdrage aan verdroging van natuurgebieden en vanwege hun kwetsbaarheid voor verontreinigingen (nitraat, bestrijdingsmiddelen). De aanpak daarvan en het tempo waarin verschilt per gebied. Voorzover het gaat om wijziging van grondgebruik of verplaatsing van winningen, gaat dit op basis van vrijwilligheid.

In de reconstructieplanperiode komt wellicht het plan voor het graven van de zogenaamde Natte Doorbraak tot uitvoering. Dit met als doel om schoon beekwater uit Noordoost-Twente aan te sluiten op het Reggesysteem. Dit schone water wordt dan gescheiden van het vuile stedelijk water (Borne, Almelo) en geeft extra voeding aan het Reggesysteem.

Vitens zet haar streven naar het duurzaam maken van de winningen voort. Speciale aandacht gaat uit naar de winningen op de stuwwallen, vanwege de bijdrage aan verdroging van natuurgebieden en vanwege hun kwetsbaarheid voor verontreinigingen (nitraat, bestrijdingsmiddelen). De aanpak daarvan en het tempo waarin verschilt per gebied maar de voorkeur gaat uit naar een gebiedsgerichte aanpak. Voorzover het gaat om wijziging van grondgebruik, gaat dit op basis van vrijwilligheid waarbij wij streven met alle partners in het gebied tot een gezamenlijke aanpak te komen. Daarbij wordt zo veel mogelijk ingespeeld op de ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied zoals woningbouw, natuurontwikkeling, ruimte voor waterberging, recreatie en dergelijke.

Zuidwest-Twente

Het waterleidingbedrijf Vitens en de provincie Overijssel geven invulling aan het streven naar duurzame waterwinningen. Voor Weerseloseweg (Enschede) wordt, via het Project Waterlandgoed Enschede en de Watervisie Enschede, gekeken naar een duurzame inpassing van deze winning. Het verminderen van nitraatbelasting van het Twentekanaal zal een grote bijdrage leveren aan de verbetering van de waterkwaliteit van de winning. In het kader van het reconstructie-pilotproject Waterland Wierden is Vitens samen met andere partners bezig haar winning Wierden te verduurzamen door gedeeltelijke verplaatsing van de winning naar de buurtschappen Ypelo-Rectum in combinatie met berging en retentie van grond- en oppervlaktewater en versterking van de landbouwstructuur. Voor de zeer kwetsbare winningen Holten en Herikerberg-Goor worden thans in samenwerking met de Provincie gebiedsvisies opgesteld. Daarbij wordt uitdrukkelijk extensivering van de landbouw onderzocht en wordt gekeken naar ontwikkelingsmogelijkheden voor andere grondwatervriendelijke functies binnen het grondwaterbeschermings- en intrekgebied, zoals landgoederen en recreatie. Voor de winningen *Espelosa Broek*, *Nijverdalen* en *Hoge Hexel* zijn er geen bijzondere aandachtspunten in het kader van de reconstructie.

Noordoost-Twente

Speciale aandacht gaat uit naar de winningen Manderveen en Weerselo, vanwege de bijdrage aan verdroging van natuurgebieden en vanwege hun kwetsbaarheid voor verontreinigingen (nitraat, bestrijdingsmiddelen).

7 Water- en bodemkwaliteit

7.1 Hoofdlijnen

7.1.1 Problematiek: wat is er aan de hand?

In het grondwater en het oppervlaktewater (sloten, beken, rivieren) in Salland-Twente zitten te hoge concentraties van verschillende stoffen. Deze te hoge concentraties zijn schadelijk voor met name de natuur en de drinkwaterwinning. In het oppervlaktewater gaat het vooral om de meststoffen stikstof en fosfaat, zware metalen en bestrijdingsmiddelen. In het grondwater gaat het met name om stikstof. Belangrijke bronnen van de hoge concentraties van deze stoffen zijn riooloverstorten, effluenten van rioolwaterzuiveringsinstallaties, ongezuiverde lozingen, verkeer en de landbouw. De landbouw gebruikt 70% van de oppervlakte van Salland-Twente en zorgt voor ongeveer de helft van de fosfaatbelasting van het oppervlaktewater. Op circa 85% van de zandgronden in het reconstructiegebied Salland-Twente wordt de nitraatnorm van 50 mg per liter in het bovenste grondwater overschreden tot een niveau van enkele malen de normwaarde. Bij de zeer kwetsbare drinkwaterwinningen, gelegen op de droge zandgronden, levert dit problemen op door te hoge concentraties zware metalen en een stijgende hardheid. In diverse winningen worden bestrijdingsmiddelen aangetroffen. In figuur I.9, het streefbeeld, zijn de kwetsbare en zeer kwetsbare winningen terug te vinden. Circa 80% van alle landbouwgrond in Salland-Twente is verzadigd met fosfaat als gevolg van de hoge bemesting in het verleden.

Een groot deel van Salland en Twente is bijzonder kwetsbaar voor de waterkwaliteit. Daarbij gaat het om droge zandgronden met een grote uitspoeling van stikstof naar het grondwater (figuur III.13) en stroomgebieden met de doelstelling kwaliteitswater (veelal bron- en beekgebieden (figuur III.12). In totaal gaat het in Salland om ongeveer 25% en in Twente om ongeveer 50% van de totale oppervlakte van het gebied. In deze gebieden is sprake van een zeer groot knelpunt ten aanzien van de waterkwaliteit. Dit geldt vooral voor de microverontreinigingen zoals zware metalen en bestrijdingsmiddelen, die het gewenste niveau ver overschrijden, maar ook voor stikstof en fosfaat, die de streefwaarden veelal met een factor 3-5 overschrijden.

Met het huidige en voorgenomen bemestingswetgeving voor de landbouw zijn ook op termijn de waterkwaliteitsdoelen voor grondwater niet te halen in de kwetsbare gebieden. Ook de kwaliteit van het oppervlaktewater zal slechts langzaam verbeteren, ook vanwege nalevering van effecten uit het verleden, bijvoorbeeld vanuit de fosfaatverzadigde gronden. De grootste knelpunten zijn zware metalen, bestrijdingsmiddelen, stikstof en fosfaat. Het verhogen van de waterstanden in gebieden met fosfaatverzadigde gronden kan leiden tot meer uitspoeling van fosfaat naar het water. . Op basis van de combinatie van grondsoort en grondwaterregime (grondwatertrap) uit de bodemkaart 1:50.000 zijn gebieden aangegeven met een verhoogd risico op fosfaatuitspoeling" (zie figuur III.14). Het terugdringen van de overschrijdingen van de normen voor bestrijdingsmiddelen in oppervlaktewater gaat te langzaam. Er is sprake van een toenemend gebruik van grond voor risicovolle teelten zoals bollen-, boom- en sierteelt. Bij deze teelten worden relatief grote hoeveelheden bestrijdingsmiddelen (met een hoge milieubelasting) toegepast. Deze ontwikkeling betekent een toenemend risico en/of zuiveringslasten voor de drinkwaterwinning. Het

saneren van ongezuiverde lozingen en riooloverstorten gaat te langzaam om de daarvoor gestelde doelen te halen.

De Europese Kaderrichtlijn Water (EKW) heeft als doel het water in de EU te beschermen en te verbeteren en duurzaam gebruik van water te bevorderen. De EKW heeft als einddoel om in 2015 oppervlaktewater en grondwater aan ecologische en chemische eisen te laten voldoen in de vorm van resultaatsverplichtingen. In 2009 moeten in de hele EU stroomgebiedsbeheersplannen gereed zijn. Een groot deel van de Nederlandse wateren valt binnen het internationale stroomgebied van de Rijn. Het reconstructiegebied Salland-Twente valt specifiek binnen het regionaal onderscheiden deelstroomgebied Rijndelta-Oost. De provincie Overijssel coördineert de implementatie van de EKW in dit gebied. Ook in de reconstructieplannen worden maatregelen voorbereid die een bijdrage leveren aan het op orde brengen van het regionale watersysteem. De inhoudelijke consequenties van de EKW zijn bij het gereedkomen van dit reconstructieplan nog niet duidelijk. Voor het moment is het van belang de kansen die de reconstructie biedt te benutten bij de implementatie van de EKW. Voorts moet ervan uit het blikveld van de EKW op worden gelet dat er bij de reconstructie, zoals bij alle nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, geen stappen worden gezet die negatieve gevolgen hebben voor het watersysteem of die later teruggedraaid moeten worden (alleen "geen-spijt maatregelen"). Kansen liggen verder in het combineren van de uitvoeringsprogramma's van het waterbeleid en de reconstructie. In de tweede helft van 2004 levert het de invoering van de EKW in "Rijndelta-Oost" de eerste inzichten daartoe.

7.1.1 Opgave en ambitie: wat willen wij met reconstructie bereiken?

Op het gebied van de waterkwaliteit zijn de laatste jaren al wel vorderingen gemaakt maar voor een groot deel van de waterkwaliteitsdoelen zijn de bestaande inspanningen onvoldoende om deze doelen te halen. Met name in droge uitspoelingsgevoelige zandgronden, gebieden met kwaliteitswateren en waterwingebieden zullen extra inspanningen nodig zijn. De reconstructie biedt met name mogelijkheden om de emissies in het landelijk gebied te verminderen. Daarnaast is het ook nodig om bronnen in het stedelijk gebied aan te pakken.

Met de reconstructie willen wij het volgende bereiken.

- *Realiseren ecologische doelen EU-kaderrichtlijn water:* In 2015 willen wij voldoen aan de Europese kaderrichtlijn (ecologische doelen, waaronder 50 mg nitraat in ondiep grondwater), ten minste in intrekgebieden en gebieden met kwaliteitswater.
- *Verminderen van de emissies vanuit de landbouw:* Dit met prioriteit in de gebieden met kwaliteitswater, de uitspoelingsgevoelige gronden en waterwingebieden. Voorts prioriteit bij beekdalen, belevingswater en ecologische verbindingzones in gebieden met kwaliteitswater. Zie verder de aanpak voor extensivering van de grondgebonden landbouw onder de paragraaf landbouw (aanpak Commissie Koopmans).
- *Duurzame waterwinningen, met prioriteit bij de zeer kwetsbare intrekgebieden:* Daar willen wij het nitraatgehalte terugbrengen tot 50 milligram nitraat per liter in het ondiepe grondwater en voor bestrijdingsmiddelen een kwaliteit bereiken van minder dan 500 milieubelastingspunten. Voor de minder kwetsbare winningen mag in elk geval geen verslechtering van de waterkwaliteit plaatsvinden.
- *Saneren van riooloverstorten en effluentlozingen:* Wij leggen in de tijd prioriteit bij het meest kwetsbare oppervlaktewater waar ook het grootste rendement is te behalen. In 2015 streven wij ernaar de vuillast van riooloverstorten met 75% teruggebracht te hebben, afhankelijk van het rendement van maatregelen (taakstelling is 50% in 2006).

- *Saneren van ongezuiverde puntlozingen*: Ambitie is het saneren van alle ongezuiverde lozingen, met prioriteit in kwetsbare gebieden.
- *Het saneren van belangrijke bodemverontreinigingen*: Daarbij gaat het om bijvoorbeeld asbestwegen, stortplaatsen en waterbodemverontreinigingen met voorrang in de kwetsbare gebieden.

De waterkwaliteitsdoelen hangen nauw samen met de doelen voor extensivering en verbreding van de landbouw en met de doelen voor waterkwantiteit en natuur. De kwaliteitswateren en beekdalen liggen voor een groot deel in de EHS en het realiseren daarvan in samenhang met de doelen voor met name landbouw, water, landschap en recreatie geeft een hoog samenhangend rendement voor al die doelen. Saneren van riooloverstorten is ook van groot belang voor de landbouw vanwege de kwaliteit van drinkwater voor koeien. Een lastig punt bij de doelrealisatie is dat het verhogen van grondwaterstanden kan leiden tot verhoogde uitspoeling van fosfaat.

7.1.2 Aanpak: hoe gaan wij de opgave uitvoeren?

Het belangrijkste onderdeel van de aanpak is extensivering van de grondgebonden landbouw in samenhang met de aanpak voor de thema's landbouw, waterkwantiteit en natuur. Zie de beschrijving van de aanpak aldaar. Andere belangrijke onderdelen van de aanpak voor de waterkwaliteit zijn:

- *zonering intensieve veehouderij in relatie tot duurzame waterwinning*: De grondwaterbeschermingsgebieden en de intrekgebieden van waterwinningen hebben wij uitgesloten als landbouwontwikkelingsgebied.;
- *het weren van te belastende intensieve teelten uit kwetsbare gebieden*: Dit zal gebeuren in samenhang met de aanpak van de extensivering van de grondgebonden landbouw. Zie daartoe de aanpak onder landbouw;
- *het bevorderen van kwel op basis van gebiedseigen water*: Dit door middel van het vestigen van het gewenste grond- en oppervlaktewater regime. Zie de uitwerking van deze aanpak onder waterkwantiteit (afstemming van de GGOR in kwetsbare gebieden op grasland in samenhang met bijvoorbeeld beekdalbrede inrichting);
- *aanpak belevingswateren*: Toetsen van de door de het waterschap en gemeenten op te stellen visies voor belevingswateren aan de gebiedsgerichte afstemming met de overige sectoren (recreatie en natuur). Dit kan ook onderdeel vormen van een ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie;
- *het saneren van riooloverstorten, ongezuiverde lozingen en effluënten*: Dit is vooral een zaak van gemeenten en waterschappen. Zij zullen hun inspanningen op basis van bestaande programma's intensiveren om 100% te voldoen aan de gestelde doelen;
- *aanpak bodemverontreiniging*: De aanpak van bodemverontreinigingen zal waar nodig onderdeel zijn van het maken en uitvoeren van inrichtingsplannen in het stedelijk en landelijk gebied;
- *Verminderen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen*: Dit niet alleen in het landelijk gebied (zie de aanpak onder landbouw bij toekomstgericht ondernemen) maar ook in het stedelijk gebied;
- *aanpak uitspoeling van fosfaat*: Bijzondere aandacht voor zodanige inrichtingsplannen en GGOR dat de uitspoeling van fosfaat per saldo afneemt en in ieder geval niet toeneemt tot boven de doelstellingswaarden. Dit is met name ook een aandachtspunt bij de uitwerking van de extensivering van de melkveehouderij;

- *inspanningen van de landbouwbedrijven*: Hier ligt ook een belangrijke verantwoordelijkheid voor de landbouwbedrijven zelf om de mineralenverliezen terug te dringen.

7.2 Beleid en referentie

7.2.1 Beleidscontext en beleidsdoel

Oppervlaktewater

In het Provinciale Waterhuishoudingsplan zijn drie streefbeeld(en) opgesteld voor het te voeren waterbeheer.

- **Basiswater**: waterbeheer gericht op economische functies. Hiervoor gelden basiseisen ten aanzien van kwantiteit, kwaliteit en inrichting. In 2012 moeten de MTR-normen (Maximaal Toelaatbaar Risico) gehaald worden.
- **Kwaliteitswater**: waterbeheer gericht op natuur en landschap. Dit water komt over het algemeen voor bij wateren in een fraaie omgeving, waarbij sprake is van beperkte menselijke activiteiten in het stroomgebied. In 2018 moeten deze wateren aan de VR-normen (Verwaarloosbare Risico's) voldoen.
- **Belevingswater**: waterbeheer gericht op landschap en recreatie. Dit water komt voor zowel in stroomgebieden met het streefbeeld basiswater als kwaliteitswater (zie figuur III.14).

Voor nader beschreven wateren waarop effluenten worden geloosd moet in 2020 de MTR gehaald worden. Verder gelden de regionale normen voor stikstof en fosfaat en een stand-still principe voor nieuwe lozingen.

Grondwater

De Europese Kaderrichtlijn krijgt veel invloed op het waterbeleid. Ook de wetgeving op het gebied van bestrijdingsmiddelen en mest wordt strenger, dit onder andere als gevolg van Europees beleid. De mate waarin en het tempo daarin zijn op dit moment moeilijk te kwantificeren. Het beleid is met name gericht op het verder terugdringen van eutrofiërende (mest)stoffen in het grondwater. De Europese Nitraatrichtlijn stelt bijvoorbeeld dat de concentraties nitraat in het grondwater niet hoger mogen zijn dan 50 mg/l. Voor bestrijdingsmiddelen, zware metalen en organische microverontreinigingen gelden de streef- en interventiewaarden uit de Wet Bodembescherming. Voor deze verontreinigingen wordt als kwaliteitsniveau de streefwaarde aangehouden.

Bestaande grondwaterwinningen moeten duurzaam gemaakt worden. Dit betekent een goede bescherming van de winning tegen verontreinigende invloeden van menselijke activiteiten, zowel in de directe omgeving van de winning, als in het grondwaterbeschermingsgebied en het intrekgebied van de winning. In grondwaterbeschermingsgebieden gelden afzonderlijke regels om verontreiniging van het grondwater te voorkomen die vastgelegd zijn in de Provinciale Milieuverordening en het streekplan.

Bodem

Het provinciale bodembeleidsplan en de PMV zijn de relevante beleidsstukken. Voor ernstige bodemverontreinigingen zijn landelijk normwaarden bepaald ten aanzien van de saneringsnoodzaak en –doelstellingen van een verontreinigingsgeval. Puntbronnen in de nabijheid

van kwetsbare objecten, zoals kwaliteitwater, worden in het landelijk gebied met voorrang aangepakt. Voor het hergebruik en de toepassing van verontreinigde grond in milieubeschermingsgebieden zijn normen opgenomen in het bodembeleidsplan en de PMV. Hieruit volgt dat in waterwingebieden de toepassing en hergebruik van licht verontreinigde grond niet mogelijk is en in grondwaterbeschermingsgebieden onder voorwaarden wel.

Figuur III 12 geeft een beeld van de gebieden met bijzondere eisen aan de waterkwaliteit. Het gaat om de waterwingebieden met bijbehorende grondwaterbeschermingsgebieden, de wateraandachtsgebieden natuur (met name gericht op terugdringing van de verdroging binnen de PEHS) en de stroomgebieden met streefbeeld kwaliteitwater (gericht op natte natuurwaarden binnen de EHS).

7.2.2 Huidige situatie

Salland-Twente

Oppervlaktewater

In 2000 is in dit kader een eenvoudige emissieanalyse gedaan voor het Overijsselse deel van het stroomgebied. De meststoffen (stikstof en fosfaat) en de zware metalen zink en koper vormen met name een probleem voor de waterkwaliteit. In het oppervlaktewater komen meer stikstof, fosfaat en zware metalen voor dan wenselijk is. Dit vormt een belemmering voor ontwikkeling van natuurwaarden in (natte) natuurgebieden in benedenstroomsgebied.

De grootste emissiebronnen in het gebied zijn:

- de activiteiten in de landbouw (fosfaat, stikstof, bestrijdingsmiddelen, zware metalen);
- de riooloverstorten (zware metalen, polycyclische aromatische koolwaterstoffen, fosfaat);
- de rioolwaterzuiveringsinstallaties (effluenten) (zware metalen cadmium, koper, nikkel, zink en kwik, fosfaat, stikstof (in mindere mate), polycyclische aromatische koolwaterstoffen (in mindere mate);
- het verkeer (polycyclische aromatische koolwaterstoffen, zink);
- de binnenvaart (olie, polycyclische aromatische koolwaterstoffen).

Uit het onderzoek Milieukwaliteit Landelijk Gebied blijkt dat in het reconstructiegebied vrijwel nergens de streefwaarde voor stikstof en fosfaat in oppervlaktewater wordt gehaald. De landbouw is verantwoordelijk voor ongeveer 50% van de fosfaatbelasting. Andere belangrijke bronnen zijn riooloverstorten, ongezuiverde lozingen en effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties. In het oppervlaktewater komen vaak te hoge concentraties van sommige bestrijdingsmiddelen voor. In het algemeen gaat het terugdringen van de overschrijdingen van de normen voor bestrijdingsmiddelen in oppervlaktewater te langzaam. Aan het effluent van de rioolwaterzuiveringen worden in de AMVB- Stedelijk afvalwater van de WVO kwaliteitseisen gesteld. Deze normen zijn echter onvoldoende om (zeker bij lozingen in klein water) te kunnen voldoen aan de MTR-eisen

Grondwater

Volgens het onderzoek Milieukwaliteit Landelijk Gebied wordt op circa 85% van de zandgronden in het reconstructiegebied Salland-Twente de nitraatnorm van 50 mg per liter in het bovenste grondwater overschreden tot een niveau van enkele malen de normwaarde. Bij de zeer kwetsbare

Voor 1 januari 2005 moeten alle daarvoor in aanmerking komende panden (ook in het buitengebied) zijn voorzien van een aansluiting op het riool danwel zijn voorzien van een voldoende gedimensioneerd IBA-systeem. Alle lozingen van huishoudelijk afvalwater moeten dan namelijk voldoen aan de vereisten vanuit het Lozingenbesluit bodembescherming danwel het Lozingenbesluit WVO huishoudelijk afvalwater. Voor het behalen van deze doelstelling zijn grote inspanningen nodig.

Grondwater

De zeer kwetsbare winningen zullen niet voldoen aan de normstelling en de komende vijf jaar nog weinig kwaliteitsverbetering laten zien. Er is sprake van een toenemend gebruik van grond voor *risicovolle teelten zoals boilen-, boom- en sierteelt. Bij deze teelten worden relatief grote hoeveelheden bestrijdingsmiddelen (met een hoge milieubelasting) toegepast. Het betreft hier toegelaten middelen die niet of nauwelijks worden afgebroken. Dat is misschien een fout in de toelating, maar vormt wel een bedreiging voor het drinkwater. Reparatie van de wetgeving volgt het Europese tempo en wordt niet eerder dan 2008 verwacht. Deze ontwikkeling betekent een toenemend risico en/of zuiveringslasten voor de drinkwaterwinning. De doelen voor stikstof op droge zandgronden worden waarschijnlijk niet gehaald (RIVM).*

Bodem

De aanpak van de bodemproblematiek is recentelijk door kortingen op de beschikbare budgetten getemporiseerd, waardoor de aanpak van ernstige bodemverontreinigingsgevallen achter blijft bij de eerder ingezette koers. De aanpak van bodemverontreiniging en het hergebruik van verontreinigde grond vormt in toenemende mate een onderdeel van ruimtelijke ontwikkelingen, zoals bouwactiviteiten in stedelijk gebied, maar ook natuurtechnische of civieltechnische activiteiten in het landelijk gebied. Ten aanzien van het hergebruik en toepassing van licht verontreinigde grond en secundaire bouwstoffen is het van belang dat gemeentelijke overheden de regels die hiervoor gelden consequent toepassen. Extra aandacht hierbij krijgen de milieubeschermingsgebieden.